

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

24^e JAARGANG

WOENSDAG 8 NOVEMBER 1939

No. 1245

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries.

M. F. J. Cool — Secretaris van de Redactie.

Redactie-adres: Pieter de Hoofweg 122, Rotterdam.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Blz.
Bouwen in mobilisatietijd door Dr. Ir. H. G. van Beusekom	820
De handelspolitiek in Nederland door Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart	822
De aanpassing van het voedselrantsoen aan de mogelijkheden van de bodemproductie in oorlogstijd door Dr. W. K. H. Feuilletau de Bruyn	825
De landbouwerisisdienst en de voedselvoorziening in oorlogstijd door Dr. P. G. Knibbe	828
De repatriëring van de Balten uit Estland en Letland door Dr. A. Winsemius	831
AANTEKENINGEN:	
Gevolgen van de economische politiek in Ierland	832
MAANDOLJFERS:	
Hypotheekrente in Nederland	834
ONTVANGEN BOEKEN	834
Statistieken:	
Groothandelsartikelen	836—837
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	835, 838

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Gedurende het grootste deel van de verslagweek waren de omzetten op de wisselmarkt minimaal en de koersschommelingen uitermate gering. De Sterlingnotering schommelde tusschen 7.52 en 7.53, derhalve niet ver van de officieele Guldensnotering te Londen. In het begin van de nieuwe week echter lag het Pond sterk gedrukt. De notering daalde tot 7.45 en was derhalve niet onaanzienlijk lager dan de toen te Londen geldende officieele Guldenskoers van 7.52—58. Voor het eerst sedert geruimen tijd werd dus weer een noemenswaard écart tusschen „binnen”- en „buiten”-notering van de Sterlingvaluta waargenomen. De stemming was reeds aan het eind van de vorige week betrekkelijk ongunstig, maar de koers wist zich toen nog vrij goed te handhaven. Men spreekt weer van verscherping der deviezenmaatregelen en dat heeft waarschijnlijk opnieuw aanbod uitgelokt. Nog steeds is het mogelijk, om Engelsche fondsen te Londen te verkoopen en het provendu te realiseeren. Ook de beschikking over oude saldi is nog geheel vrij. Er zijn echter te Londen al meermalen stemmen opgegaan om werkelijk tot een afdoende deviezencontrole over te gaan, inclusief blokkade van oude saldi en beleggingen dus. Voorloopig heeft de Engelsche regering daarvoor nog geen ooren, maar er zijn toch houders van investeringen, die, zoolang de deur nog niet dicht is, van de gelegenheid tot ontsnappen gebruik willen maken.

De overige valuta's waren zeer kalm, met inbegrip van Belg's, waarvan dit keer de noteringen nauwelijks zijn veranderd. De Gulden bleef ten aanzien van den Dollar steeds in de buurt van het Egalisatiefonds-plafond. Men heeft den indruk, dat de interventies van dit fonds maar zeer gering in omvang en frequentie waren.

De termijnmarkt ligt bijna dood, de noteringen zijn grootendeels nominaal. De goudmarkt is eveneens vrij stil, de prijs was eerder iets lager.

De geldmarkt blijft ruim, en de discontonoteringen hebben nog altijd de neerwaartsche beweging niet beëindigd.

De kapitaalmarkt gaf voor inheemsche obligatiën een vaste stemming te zien. Verscheidene overwegingen spelen daarbij wellicht een rol. Eensdeels realiseert men zich, dat in de eerste oorlogsweken de markt wel zeer veel toekomstige rentestijging in de koersen heeft verdisconteerd, vooral omdat ook reeds, in de periode van spanning daarvoor, de koersen gedaald waren. Tenslotte stond de kapitaalrente hier te lande op om en nabij de 3 pCt., toen alles nog rustig was. En nu zijn wij op circa 4½ pCt.! Een stijging, relatief veel grooter dan gedurende den heelen vorigen oorlog. Daarbij komt het nog steeds ontbreken van berichten over een staatslening, en de ervaring in Engeland, dat de markt, voordat daar een lening wordt uitgegeven, hard aan het stijgen is. Verschillende obligatiën staan daar al 5 punten boven het in het begin van den oorlog vastgestelde minimumpeil. Men schijnt zich meer en meer bewust te worden, dat de Regeering bij het huidige rentepeil het sluiten van een vaste lening nog zal opschorten, en bovendien dat, wanneer op allerlei gebied de prijscontrole werkt, de Regeering toch moeilijk zal kunnen nalaten, deze ook op de kapitaalmarkt toe te passen, zoodra zij zelf moet gaan leenen, wanneer althans zonder pressie niet een „redelijke” rente is te bereiken. De kapitaalgever kan zich niet op kostprijsstijging beroepen!

BOUWEN IN MOBILISATIETIJD.

Tot de bedrijven, welke door den heerschenden oorlogstoestand in West-Europa groote moeilijkheden ondervinden, behoort zeker niet in de laatste plaats het bouwbedrijf. Niet echter in den zin van zoovele andere bedrijven, die door de beperking van het internationale handelsverkeer de vraag naar producten zagen afnemen en daardoor in hun afzetmogelijkheid werden beperkt.

In het bouwbedrijf, en in het bijzonder in den woningbouw, waarover in dit artikel in het bijzonder zal worden gehandeld, liggen de moeilijkheden niet bij den afzet. De vraag naar woningen is door den oorlogstoestand niet belangrijk verminderd. De moeilijkheden liggen bij de productie, die reeds betrekkelijk spoedig na het intreden van den oorlogstoestand belemmeringen ondervond.

Stijging der materiaalprijzen.

Slechts enkele dagen, nadat op Zondag 3 September 1939 de oorlogstoestand tusschen Engeland en Duitschland was ingetreden, werden op verschillende in uitvoering zijnde bouwwerken moeilijkheden ondervonden, doordat enkele materialen, welke voor de voortzetting van den bouw noodig waren, reeds dadelijk niet meer te krijgen waren. Natuurlijk kon hier nog geen sprake zijn van onmiddellijke schaarschte. Er was slechts uitzicht op stagnatie van den aanvoer en dit bleek reeds voldoende om hier en daar de voorraden vast te houden in de hoop op een toekomstige prijsstijging.

De prijzen van enkele materialen gingen met sprongen naar boven, in het bijzonder het hout, waarvan de aanvoer uit Finland over zee zeer onzeker was geworden, en verschillende metalen. Hierbij kwam nog, dat de militaire autoriteiten groote voorraden uit de markt namen, met name van hout, ijzer en cement, welke materialen op groote schaal noodig waren voor het aanleggen van versterkingen.

Het gewone vurenhout steeg van *f* 37 tot *f* 60 per m³, betonijzer van *f* 9.75 tot *f* 13 per 100 kg, lood van *f* 18 tot *f* 33 per 100 kg.

Deze cijfers zeggen intusschen op zichzelf slechts weinig. Voor de beoordeeling van den invloed van de prijsstijging van een bepaald materiaal op de bouwkosten van een woning is in de eerste plaats van belang de hoeveelheid, welke van dit materiaal per woning noodig is. Of met andere woorden, de verschillende materialen moeten naar hun gewicht in den bouw worden beoordeeld.

De stijging der bouwkosten.

De Hoofdinspecteur van de Volkshuisvesting heeft in No. 10 van het Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw van October 1939 cijfers gegeven betreffende het prijsverloop van het voor de arbeiderswoning benodigde bouw materiaal. Deze cijfers hebben betrekking op een theoretische woning, waarin de verschillende voor den bouw van een woning gebruikte materialen in een gemiddelde hoeveelheid aanwezig zijn.

Volgens deze gegevens zijn, om slechts de belangrijkste materialen te noemen, de kosten van het hout van 1 Juli tot 1 October 1939 gestegen van *f* 586.07 tot *f* 804.66 en die van de steen van *f* 292.46 tot *f* 328.57.

De totale materiaalkosten van een arbeiderswoning bedroegen op 1 Juli *f* 1359.30 en op 1 October *f* 1685.36, terwijl de kosten midden 1936 op *f* 1086.90 werden gesteld.

Stelt men laatstbedoeld cijfer = 100, dan was het indexcijfer op 1 Juli l.l. 125 en op 1 October 155. Deze cijfers schijnen in hooge mate verontrustend. Een stijging van de kosten der voor een woning benodigde materialen met 55 pCt. sedert 1936 zou ernstige reden tot bezorgdheid kunnen verwekken.

Voor de verschillende materialen afzonderlijk is, wanneer weer 1936 = 100 wordt gesteld, het index-

cijfer op 1 October l.l. als volgt: grond 136, steen 137, bindmiddelen (kalk, cement, enz.) 132, hout 174, ijzer 154, lood, zink, sanitair, enz. 149 en glas, verf en behang 146.

Toch mogen deze cijfers, ook al wijzen deze onwedgesprekelijk uit, dat de voor een arbeiderswoning benodigde bouwmaterialen in drie jaren tijd met 55 pCt. zijn gestegen, hetgeen overeenkomt met een stijging der totale bouwkosten van wellicht 35 pCt., niet zonder meer worden gebezigd om daaruit conclusies voor te nemen maatregelen te treffen. Er is nog een andere omstandigheid, die niet mag worden voorbijgezien.

Het punt van vergelijking.

De vraag moet worden gesteld, waarom midden 1936 als punt van vergelijking wordt gekozen en waarom de prijs op 1 Juli van dat jaar = 100 wordt gesteld. Er is inderdaad aanleiding om dit punt te kiezen. Immers heeft kort daarna de devaluatie van het ruilmiddel plaats gehad, waardoor een ingrijpende verandering in de prijsverhoudingen plaats greep. De prijs op 1 Juli 1936 kan dus in zekeren zin gelden als de laagste prijs, die onder normale omstandigheden is tot stand gekomen.

Anderzijds echter kan deze prijs niet als een normale worden beschouwd, naar welken de volgende kunnen worden afgemeten. De prijs in 1936 toch was door allerlei omstandigheden abnormaal laag. Veel eer is de prijs gedurende de jaren 1924 tot 1931 als de normale te beschouwen en kan die van 1936 als een crisisprijs worden aangemerkt.

Na de geweldige prijsstijging, die gedurende den oorlog 1914—1918 en kort daarna heeft plaats gevonden, is omstreeks 1921 een scherpe daling ingetreden, welke haar einde vond in een periode van tamelijk constante prijzen, die van 1924 tot 1931 heeft geduurd. Het indexcijfer van de stichtingskosten van een woning, vergeleken bij 1914, lag toen op 150 à 160.

Gedurende deze periode heerschte in het bouwbedrijf vrij algemeen de opvatting, dat een constant prijzenpeil was bereikt, dat behoudens geringe fluctuaties gedurende een menschenleefijd wel niet meer zou veranderen. Voortaan zou men ermee te rekenen hebben, dat een woning 1.5 à 1.6 maal zooveel kostte als in 1914. Zulks leverde intusschen geen enkel bezwaar op, omdat ook het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud destijds nog tenminste 170 bedroeg. Het geheele kostenpeil lag hooger dan in 1914 en daarmede vergeleken waren de bouwkosten en dientengevolge ook de huren nog aan den lagen kant.

Zoo standvastig achtte men in dien tijd het kostenpeil, dat op aandrang uit de Tweede Kamer een Staatscommissie werd ingesteld om te onderzoeken in hoeverre het gedeelte van de stichtingskosten van de in den duursten tijd gebouwde woningwetwoningen, dat het normale peil van die genoemde periode te boven ging, zou kunnen worden afgeschreven. Nu de stichtingskosten tot wat men een normaal peil achtte waren gedaald, meende men, dat een aanmerkelijk zuiverder toestand zou worden verkregen door hetgeen bepaalde complexen meer gekost hadden af te schrijven. De Commissie-Vliegen bracht over deze kwestie een belangwekkend rapport uit, dat intusschen geen praktische gevolgen heeft gehad. Dit doet evenwel niet af aan het feit, dat de meerderheid der Commissie en velen met haar een standvastig kostenpeil voor de toekomst vrijwel verzekerd achtten.

Ook deze betrekkelijke zekerheid is tenslotte hoogst wankel gebleken. In September 1931 werd het Engelsche Pond losgemaakt van het goud. Verschillende landen, waaronder de Scandinavische, volgden dit voorbeeld. Ons land echter bleef vasthouden aan het goud. Getracht zou worden hier te lande een zelfde daling van het kostenpeil in goud te bereiken als in de genoemde landen, doch langs den weg van de

rechtstreeksche prijsdaling. Het is niet noodig, thans op de werking en de gevolgen van deze deflatiepolitiek in te gaan, die tenslotte op de vaste lasten moest stranden. Eén object echter was er waarbij het doel van de aanpassing ten volle werd bereikt: de stichtingskosten van een woning.

Onmiddellijk na den val van het Pond Sterling zette in ons land een sterke daling van de prijzen der bouwmaterialen van buitenlandschen oorsprong in. Het hout bijv. daalde tot een prijs, die ver lag beneden dien van 1914. Andere materialen werden in deze daling meegesleept, terwijl ook de loonen der bouwvakarbeiders werden verlaagd, éénmaal zelfs bij een tusschentijdsche wijziging van het Landelijk Collectief Contract onder drang van de Regeering.

Al deze factoren leidden tot een voordien ongelofelijk geachte daling van de bouwkosten van een woning. Ondanks het feit, dat het loonpeil op een heel ander niveau was gekomen dan in 1914, waren en tengevolge van de fabelachtig lage prijzen van sommige materialen en tenvolge van de rationalisatie van het bedrijf, de bouwkosten in het begin van 1936 gedaald tot een peil, dat niet hoger was dan 1914, terwijl de kosten van levensonderhoud zich nog altijd ruim 30 pCt. boven het peil van 1914 bevonden.

Het is dus niet te veel gezegd, dat het kostenpeil van het bouwen in 1936 een abnormaal laag kostenpeil was, dat niet als basis van vergelijking voor de toekomst mag dienen. Wil men betrouwbare vergelijkingen maken voor een eenigszins langdurige periode, dan moet men het kostenpeil van het tijdvak 1924—1931 nemen.

Vergelijking met de periode 1924—1931.

Toen in September 1936 de Gulden van het goud werd losgemaakt, was daarvan het onvermijdelijke gevolg een stijging van de prijzen der buitenlandsche materialen. Aangezien de koersdaling van ons ruilmiddel intusschen lang niet zoover ging, dat de verhouding tot het Pond van vóór 1931 werd hersteld, bleef deze prijsstijging beperkt. Volgens de door den Hoofdinspecteur van de Volkshuisvesting gepubliceerde gegevens bleef de stijging van de kosten der gezamenlijke materialen voor een arbeiderswoning gedurende de periode van September 1936 tot September 1939 steeds beneden 30 pCt. Dit betekent, dat de totale stichtingskosten van een woning zeker niet hoger kwamen dan 120 pCt. van 1936.

Thans is opnieuw een stijging van de materialen van buitenlandschen oorsprong ingetreden. Schakelt men den invloed van de schaarschte uit, die begin September reeds dadelijk tot speculatieve prijsverhogingen leidde, dan ligt de oorzaak van de stijging voornamelijk in de onzekerheid van den aanvoer en de groote moeilijkheden, verbonden aan het transport over zee. De oorlogsbehoeften van de groote Europeesche landen hebben voorts een stijging van de wereldmarktprijzen van verschillende materialen tengevolge gehad.

Een en ander heeft als gezegd geleid tot een stijging der totale materiaalkosten voor een arbeiderswoning tot 155 pCt. vergeleken bij 1914 en 1936, terwijl de totale bouwkosten op pl.m. 135 pCt. zijn te stellen.

Een geheel ander beeld verkrijgt men echter, wanneer men het kostenpeil van heden legt naast dat van de periode 1924—1931. In het reeds genoemde overzicht van den Hoofdinspecteur komen uit die periode slechts de kosten van midden 1930 voor, welke feitelijk nog beneden het gemiddelde der genoemde periode liggen. De vergelijking geeft dan het volgende beeld. (Zie tabel bovenaan volgende kolom).

Uit dit overzicht blijkt, dat de materialen, die geheel of grootendeels van inheemschen oorsprong zijn, nog aanzienlijk beneden het prijzenpeil van 1930 staan. Speciaal hout en ijzer echter zijn belangrijk daarboven gestegen. De totale materiaalkosten per woning bedragen thans ongeveer evenveel als mid-

Materiaal	Kosten		Indexcijfer October 1939 (1930 = 100)
	midden 1930	October 1939	
grond	f 50	f 46.13	92
steen	„ 385	„ 328.57	85
bindmiddelen	„ 175	„ 152.15	87
hout	„ 715	„ 804.66	112
ijzer, enz.	„ 105	„ 129.50	123
lood, zink, sanitair, enz. „	160	„ 164.15	103
glas, verf en behang „	60	„ 60.20	100
Totale materiaalkosten	f 1650	f 1685.36	102

den 1930; het verschil is niet noemenswaard. Zouden gemiddelde cijfers voor de geheele periode 1924—1931 bekend zijn, dan zou de vergelijking voor het heden nog gunstiger uitvallen.

Om de totale bouwkosten van een woning te bepalen, moet ook de loonfactor in aanmerking worden genomen. De loonen der bouwvakarbeiders nu zijn thans aanmerkelijk lager dan in 1930. Het contractloon van een timmerman of metselaar was in 1930 in de gemeenten van de hoofdklasse 80 cent, terwijl het thans 66 cent bedraagt. Voor de kleinere gemeenten bestaat een soortgelijke verhouding.

De totale stichtingskosten van een woning liggen bij een indexcijfer van de materialen van 102 en van de loonen van 80 à 85 dus thans zeker nog aanmerkelijk beneden die van de periode 1924—1931, de periode, waarop gedurende jaren de verwachtingen van een blijvend constant kostenpeil gebaseerd waren. Wat dit betreft is er dus nog wel eenige marge aanwezig.

Intusschen moet bij een woning in de eerste plaats gerekend worden met de rentabiliteit. Een woning moet een bepaalde huur opbrengen, die door den bewoner moet worden betaald. Op het oogenblik zijn de bouwkosten, zooals gezegd, te stellen op ten hoogste 35 pCt. boven het zeer lage peil van midden 1936 en misschien 15 pCt. boven het peil van midden 1939. Dit beteekent, zolang zich geen onrustbarende stijgingen van den rentevoet voordoen, een huurstijging tegenover het peil van enkele maanden geleden, die tusschen 5 en 10 pCt. zal blijven. Deze stijging zal het Nederlandsche volk zich moeten getroosten.

De taak voor de naaste toekomst.

In de eerstvolgende maanden zal gedaan moeten worden wat mogelijk is om verdere stijgingen zooveel doenlijk te voorkomen. Tijdens den vorigen oorlog was één van de voornaamste oorzaken van de ingetreden stijging der bouwkosten het tekort aan materialen en aan arbeiders en het geaccumuleerde woningtekort, hetwelk noopte om te bouwen tot elken prijs. Dit zal thans in ieder geval moeten worden voorkomen.

Een belangrijke factor hierbij zal zijn, dat de bouw zooveel mogelijk regelmatig voortgang heeft, opdat geen tekort kan ontstaan. Anderzijds echter moet gewaakt worden tegen een zoo groote bouwbedrijvigheid, dat een tekort aan bouwmaterialen zou ontstaan. Een tekort toch leidt onherroepelijk tot prijsstijging.

Deze laatste is niet te voorkomen door rantsoeneering. Anders dan de suiker kan men de bouwmaterialen niet beschikbaar stellen tot een zeker percentage van wat iedere aanvrager wenscht. Immers zou dan op ieder werk te weinig aanwezig zijn en zou men om een werk te kunnen voltooien — wat toch het noodzakelijke einddoel is — de ontbrekende materialen tegen kettinghandelprijzen moeten aanschaffen. En dat is het juist wat voorkomen moet worden.

De rantsoeneering moet, indien zij noodig is, plaats hebben bij de bouwwerken. Aan enkele materialen zal wel nooit een tekort ontstaan, zolang ons land niet daadwerkelijk in den oorlog wordt betrokken, omdat deze hier te lande worden geproduceerd van grondstoffen, welke de bodem of de zee van Nederland opleveren. Voorbeelden hiervan zijn baksteen, dakpannen, schelpkalk, enz. Zelfs enkele materialen, die gedeeltelijk uit het buitenland komen, zijn thans

volop beschikbaar, zooals bijv. cement, dat door Duitschland, welk land thans zooveel mogelijk tracht te exporteeren, onbeperkt wordt geleverd. De schaarschte zit bij het hout en de metalen.

Regeling der productie.

In het belang van een regeling der productie schijnt het noodzakelijk, dat, zoodra een tekort aan bepaalde materialen dreigt, het in aanbouw brengen van bouwwerken wordt gerantsoeneerd, bijv. in dien zin, dat het verboden wordt een bouwwerk in uitvoering te brengen, tenzij aangetoond wordt, dat de benodigde materialen beschikbaar zijn. De autoriteit, in wier handen dit zal worden gelegd, zal daartoe moeten beschikken over een urgentieprogram, waarop de in voorbereiding zijnde bouwwerken in volgorde van urgentie zijn gerangschikt. Het bovengenoemde overzicht van den Hoofdingspecteur van de Volkshuisvesting wijst reeds in deze richting.

In de eerste plaats zullen daarop moeten voorkomen de bouwwerken ten behoeve van de landsverdediging. Daarna zullen moeten volgen andere werken, die van vitaal belang zijn voor de volkshuishouding: waterkeeringen, fabrieken en opslagplaatsen ten behoeve van de voedselvoorziening in oorlogstijd, enz. Daarna echter zal wel heel spoedig de bouw van volkswoningen moeten volgen, omdat deze voor de instandhouding van de volkskracht, in het bijzonder in dezen critieken tijd, van het hoogste belang is.

Door een ordening als hier bedoeld zal in de eerste plaats worden bereikt, dat een ongewenschte prijsstijging wordt voorkomen, zonder dat daaraan urgente voorzieningen behoeven te worden opgeofferd, en voorts, dat mocht te eeniger tijd door een niet te voorziene oorzaak de geheele aanbouw tot stilstand komen, de meest urgente werken gereed zijn.

Onder de vele vraagstukken, waarvoor de ingetreden oorlogstoestand ons land heeft geplaatst, is dit zeker niet één van de minst belangrijke. Een voortgang van de woningvoorziening tegen betaalbare huren is een groot volksbelang. Reeds nu loopt de particuliere bouw in ernstige mate terug, doordat men bevreemd is voor prijsstijging tijdens den bouw. De aannemers van werken voor den Staat zijn door een overeenkomst met de Regeering, waardoor deze 85 pCt. van eventuele stijgingen voor haar rekening neemt, voldoende tegen risico gedekt. Het belang van de woningvoorziening echter eischt, dat een verdere stijging zooveel mogelijk wordt voorkomen, omdat de huren bezwaarlijk een verdere verhooging kunnen lijden.

Daarom schijnt ordening noodzakelijk. Ordening in dien zin, dat een overheidsinstantie alle voorgenoemen bouwplannen bijeenbrengt en slechts toestemming tot uitvoering geeft voor diegene, waarvoor de benodigde materialen beschikbaar kunnen worden gesteld.

Dit zal geen eenvoudig werk zijn. Het groote belang van een voldoende voorziening in de behoefte aan woningen tegen huren, die door de betrokkenen kunnen worden betaald, wettigt echter den moeizamen arbeid, die voor het volbrengen van deze taak noodig zal zijn.

Dr. Ir. H. G. VAN BEUSEKOM.

DE HANDELSPOLITIEK IN NEDERLAND.

(De discussie in de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek.)

Over de problemen van den internationalen handel en over de richtlijnen van de hier te lande te volgen handelspolitiek is in de op 4 November jl. gehouden jaarvergadering van de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde levendig en opgewekt gedebatteerd aan de hand van de omvangrijke en gedegen praeadviezen, waarvan in de drie laatste nummers van dit weekblad overzichten werden gepubliceerd. De waarlijk petillante wijze, waarop de twee bekende

tegenstanders, de praeadviseur *Dr. Kortenhorst*, voorstander van „actieve” handelspolitiek, en de vrijhandelaar *Prof. Mr. A. C. Josephus Jitta*, wederom de degens hebben gekruist, was voor de toehoorders een waar genot.

Deze phase van het debat speelde zich af in den laten namiddag, en, mochten wellicht sommigen — zooals dat in dergelijke vergaderingen meer gaat — bij de veelheid van sprekers en argumenten zekere vermoeidheidsverschijnselen zijn gaan vertoonen en bij de verwerking van het hun toegediende geestelijke voedsel in het stadium der „afnemende meeropbrengsten” zijn aangeland, zoo werden zij door het geestrijk duel tusschen twee sprekers, die alleszins aan elkander gewaagd zijn, zeker volkomen meegenomen in de prikkelende sfeer van een discussie, waarin de vonken er aan alle kanten af vlogen. Terecht kon dan ook, wat dit punt betreft, de Voorzitter in zijn slotwoord den dag dezer vergadering als een feestdag voor de economie betitelen.

Desiderata van praeadviseurs en sprekers.

Komen wij nu echter tot de zaak zelve, waarom het in deze discussies ging, zoo moeten wij bekennen, dat er, nu wij ons „post festum” aan het schrijven van dit overzicht zetten, minder reden is om juichtonen aan te heffen. Immers, de met veel gerucht aangekondigde „nieuwe” richtlijnen voor onze handelspolitiek kunnen ook na het debat van jl. Zaterdag niet nalaten een gevoel van teleurstelling te wekken. En men kan zich moeilijk onttrekken aan den indruk, dat heel wat geestelijke energie hier te lande thans in een verkeerde richting wordt aangewend.

Nederland is op het gebied der handelspolitiek in een aangename impasse geraakt. Door groote structuurveranderingen in de wereld om ons, door een heftige crisisperiode in de korte golfbeweging der conjunctuur en door al te lang vasthouden aan een verkeerden grondslag voor de geldvoorziening zijn in het laatste decennium zoo aanzienlijke deelen van ons economisch leven met acuten ondergang bedreigd geworden, dat Overheidsingrijpen op het gebied van den internationalen handel onvermijdelijk was. Niemand ter vergadering van jl. Zaterdag heeft zich in dezen zin geuit, dat ook in de bewogen jaren, die achter ons liggen, algeheele Staatsonthouding wenschelijk zou zijn geweest. Uiteraard is de noodzaak tot Staatsingrijpen nog versterkt door het uitbreken van den oorlog.

Impliceert dit alles nu, dat ook in de toekomst een toenemende mate van „ordering” van den internationalen ruil in combinatie met een dergelijke ordening van productie, handel en verkeer in het binnenland de meest gewenschte gedragslijn moet worden geacht? Daarover liepen de meeningen evenals vroeger zeer uiteen. Zooals uit de in dit weekblad opgenomen overzichten der praeadviezen is gebleken, ging het betoog van *Dr. De Graaff* in de richting van een wel niet geheel vrijen internationalen handel, maar dan toch in een richting, die daar tamelijk wel mee overeenkomt. Van de debaters gaven *Prof. W. C. Mees*, *Prof. Josephus Jitta*, schrijver dezes en in zekeren zin ook *Dr. M. D. Dijt* aan een vrij internationaal ruilverkeer of althans aan een aanmerkelijke mate van economische vrijheid nog een goede kans.

Aan *Prof. Van Gelderen* staat, gelijk de lezer weet, een volledige planhuishouding als ideaal voor oogen. Daarvoor zijn in de vergadering geen stemmen naast de zijne opgegaan, hetgeen overigens niet zeggen wil, dat er onder de aanwezigen geen medestanders van dezen praeadviseur waren. Aan de zijde van den naar onzen smaak ietwat opportunistischen ordenaar *Dr. Kortenhorst* schaarde zich, zij het met afwijkende nuanceering, *Mr. H. D. Hulshoff Pol*, terwijl *Prof. Goudriaan* in de huidige omstandigheden rondweg pleit voor een op autarkie gerichte mercantilistische politiek ter vermeerdering van ons nationaal bezit en ter verruiming van werkgelegenheid. *Mr. Dr. A.*

A. van Rhijn verdedigde de door Dr. De Graaff van stelselloosheid betichte handelspolitiek der Regeering, die volgens genoemden spreker in de praktijk te zoeken heeft naar „billijke compromissen” tusschen tegenstrijdige belangen en daarvoor z.i. in tal van gevallen op een bevredigende wijze de oplossing heeft gevonden.

Het is onmogelijk om in het bestek van dit artikel alle argumenten pro en contra uiteen te zetten. Dat is trouwens ook niet noodig; de belangstellende lezer zal deze te zijner tijd kunnen vinden in het gedrukte stenografische verslag, dat van deze vergadering zal verschijnen. Wij willen ons daarom tot enkele hoofdpunten bepalen.

Normen der handelspolitiek.

De oude vrijhandelsleer ging uit van de gedachte, dat de economische krachten het beste kunnen worden aangewend, wanneer dit geschiedt op grondslag van de rendabiliteit van het bedrijfsleven. Dit richtsnoer moge niet steeds ideaal zijn, het is zeer wel bruikbaar om na te gaan, wat wèl en wat niet gemotiveerd is in de productie van een bepaald volk. Het geeft een zeker houvast, een zekere norm voor datgene, wat economisch verantwoord mag worden geacht. Het compas, waarop men vaart, is de prijsvorming. Erkend wordt — o.a. is daarop door Prof. Mees en ook door schrijver dezes geweest — dat bij bepaalde uitwassen op het gebied der prijsvorming in den vorm van dumping tegenmaatregelen tegen zulke praktijken zich zeer wel laten inpassen in een systeem van vrij handelsverkeer, ja zelfs daarvoor een noodzakelijke voorwaarde vormen. Ook al komt men dus niet tot een volstrekt onbeperkte handelsvrijheid, het beginsel als zoodanig is duidelijk en klaar; het ontleent zijn zin hieraan, dat de rendabiliteit een aanwijzing geeft ten aanzien van wat in het economische leven van de producenten verlangd wordt en waar de grens tusschen economische en niet-economische aanwending van productiekrachten is gelegen.

Nu wordt aan dezen vrijen handel met betrekking tot het verleden alle eer bewezen door hen, die er thans niet meer van willen weten. Dr. Kortenhorst heeft in zijn praeadvies en ook ter vergadering verklaard, dat vroeger, met name in de 19e eeuw, de economische vrijheid tot groote welvaartsvermeerdering heeft geleid, en ook Prof. Van Gelderen was van meening, dat in de genoemde periode de vrijhandel zeer wel paste. Destijds toch stonden groote gebieden ter expansie van den afzet van de Europeesche productie open, zoodat tijdelijke terugslagen spoedig door een nieuwen impuls gecompenseerd konden worden. Ook had toen het vaste kapitaal in de productie niet zoo groote beteekenis als nu; daardoor was èn de prijsvorming minder blootgesteld aan abnormaliteiten, die in de praktijk op veelszins deloyale concurrentie neerkomen, èn de industrie veel beter in staat zich om te schakelen, zoodra daartoe aanleiding bestond.

Thans is dat alles anders geworden. De prijsvorming heeft als richtsnoer voor de aanwending van de productieve krachten gefaald en zij, die daaraan nog eenige waarde hechten, worden door Prof. Van Gelderen uitgemaakt voor onverbeterlijke optimisten, die de theorieën van hun grootvaders verkondigen, maar die in elk geval met hun tijd niet meegaan. Deze tijd eischt dan, volgens dezen praeadviseur, de systematische voorbereiding van een planhuishouding.

Nu is van meer dan één zijde ter vergadering, t.w. door Dr. Dijt, door Prof. Jitta en door schrijver dezes, aan hen, die, gelijk Prof. Van Gelderen op zeer principieele wijze en gelijk Dr. Kortenhorst met een zekere dosis opportunisme doen, den vrijhandel afwijzen, de pertinente vraag gesteld, welke normen zij dan in de plaats van de rendabiliteit van het bedrijfsleven ten grondslag willen leggen aan de door hen aanbevolen politiek van „geordenden ruil”.

Het antwoord luidt verschillend. Prof. Van Gelde-

ren verwees in dit verband naar punt 3 van de aan het slot van zijn praeadvies opgenomen „Directieven voor Nederland”, luidende als volgt:

„Stelselmatige versterking en uitbreiding van het Nederlandsche productie-apparaat, zoowel agrarisch als industrieel, dient het centrale doelwit van allen economischen arbeid te zijn. Dit zal slechts op doelmatige wijze kunnen geschieden door planmatig onderzoek en het verder uitwerken van de leidinggevende en ordenende taak der overheid.”

Er zal dus een plan... moeten komen. Hier stokt de lezer van het praeadvies even en de hoorder ter vergadering opent met eenige verbazing den mond. Er is geen plan, het is — de praeadviseur haalde zelf een suggestieven titel van een artikel in The Economist aan — momenteel zoo gesteld, dat wij moeten verklaren. „An Economic Policy Wanted”. Oftewel: de systematiek, die voor „ordening” toch noodig ware, heeft tot dusverre ontbroken en iets beters kunnen de voorstanders van een planhuishouding voorloopig nog niet aanbieden. Zij verwijzen naar onderzoekingen, die nog zullen moeten plaats vinden. Wij meenen niet te veel te zeggen, als wij beweren, dat dit alles rijkelijk vaag klinkt en bitter weinig vertrouwen inboezemt.

Ook de negatieve zijde van het betoog, de afwijzing van den vrijhandel, is niet sterk. Als men de vaste lasten op den keper beziet, blijken zij, zooals Dr. De Graaff uiteenzette, veelal weinig belangrijk. En wat de expansie betreft, waarop de 19de eeuw zou hebben gedreven, deze is thans inderdaad in den ouden vorm niet meer mogelijk. Maar wel bestaat in het leven van practisch elk volk een enorme reeks van onbevredigde behoeften, die slechts op bevrediging wachten, zoodra het mogelijk zal blijken om op goedkope wijze consumptiegoederen te produceeren. Daardoor zijn in den loop van de laatste decennia tal van nieuwe industrietakken ontstaan. Kunstzijde, gloeilampen, radio, automobielen, straks vliegtuigen, om van vroegere consumptieverruiming in den vorm van bijv. het rijwiel hier te lande niet te spreken, bieden even zoovele voorbeelden van een volkomen vreedzame expansie van de productie, waarvoor toch waarlijk niet in alle gevallen overzeesche agrarische en grondstoffenlanden noodig zijn.

Ook de bestrijding, die het in- en uitvoerargument ter vergadering heeft gevonden, o.a. bij Mr. Van Rhijn en Prof. Goudriaan, komt ons verre van sterk voor. Dit argument zegt niets meer en niets minder, dan dat een land behoudens credietverleening niet meer goederen en diensten van het buitenland kan koopen dan het zelf kan verkoopen, en dat het omgekeerd, als het wil verkoopen, bereid zal moeten zijn om de tegenwaarde daarvan nu of later van het buitenland in ontvangst te nemen in den vorm van goederen en diensten. Dat was vroeger zoo en dat is ook nu nog het geval.

Terecht heeft Dr. Dijt gewezen op den plicht der crediteurenstaten om rente en aflossing op aan den vreemde verstrekte credieten in den vorm van goederen in ontvangst te nemen; willen zij dat niet, dan zullen zij wellicht met goud worden overstroomd, waaraan zij niets hebben, en dan zal tenslotte een „keiharde” saneering van bestaande schulden onvermijdelijk zijn in den vorm van drastische afschrijving.

Het argument van Mr. Van Rhijn, dat bij bellemmering van den invoer van bepaalde goederen, bijv. van eindfabrikaten, slechts de samenstelling, niet het bedrag van den invoer zal verminderen (bijv. omdat er nu in plaats van eindfabrikaten meer machines ingevoerd zullen worden), is al meermalen weerlegd, o.a. door den ouden Pierson, die er terecht op wees, dat kapitaalgoederen per saldo een mindere waarde moeten vertegenwoordigen dan de daaruit door toevoeging van menselijke arbeidsprestaties verkregen finaalgoederen. Hoe men de zaak ook wendt of keert, aan het verband tusschen in- en uitvoer ontkomt men niet.

Maar, aldus dan verder *Prof. Van Gelderen* tot de vrijhandelaars, ik bied u een plan (lees: ik zal, als ik mijn zin krijg, een aantal lieden aan de studie zetten om een plan te maken), en gij hebt er geen. Inderdaad, de vrijhandelaar heeft geen ander „plan” noodig, dan dat de Staat hem een redelijke mate van rechtszekerheid verschafft, dat er goede verkeersmiddelen zijn, dat het geldwezen stabiel blijft en dat de nationale veiligheid is gewaarborgd.

Binnen dit kader verlaat hij zich op de particuliere energie. Het kan zijn, dat in bepaalde tijden deze energie een weinig moet worden aangewakkerd; dan komen wij in de sfeer van de „opvoeding”, die ons sinds Friedrich List goed bekend is en die de vrijhandelaren niet uit beginsel behoeven te mijden, al zullen zij de gevaren van deze opvoeding wellicht eerder dan anderen onderkennen. Het kan voorts zijn, dat door acute structuurveranderingen bepaalde groepen der bevolking tijdelijk gesteund moeten worden om den overgang naar een anderen toestand in sociaal opzicht minder pijnlijk te maken. Maar overigens hebben de „onverbeterlijke optimisten” aan een plan weinig behoefte, en zeker niet aan een plan, dat nog gemaakt moet worden en waarvoor de richtlijnen na het overboord zetten van het beginsel der rendabiliteit niet worden aangegeven. Als de vrijhandelaren een „plan” begeeren, dan is het er een om op systematische wijze de verschillende belemmeringen van den handel en van het bedrijfsleven af te breken en om de algemeene voorwaarden voor een gezond bedrijfsleven (rechtszekerheid, stabiel geld, e.d.) zoo goed mogelijk te waarborgen. In deze richting gaan, als wij hem goed interpreteren, ook de „plannen” van den praeadviseur *Dr. De Graaff*; met planhuishouding hebben zij niets gemeen.

Veel minder ver dan *Prof. Van Gelderen* gaat *Dr. Kortenhorst*, al is er, naar o.i. terecht door *Prof. Jitta* werd opgemerkt, wel eenige kans, dat deze praeadviseur tenslotte — en dan wellicht tot zijn eigen displezier — in het schuitje der volledige planhuishouding zal belanden. Voorshands echter wil *Dr. Kortenhorst* daarvan niets weten. Gevraagd naar de normen van de door hem begeerde handelspolitiek, antwoordde hij, dat hij als eenig richtsnoer erkent het „*bonum commune*”; dat is — hij moest het zelf toegeven — ietwat vaag, maar het geeft hem blijkbaar houvast genoeg.

Doch hoe dan binnen dit zeer algemeene kader nader te handelen? Daar gaat *Dr. Kortenhorst* een heel eind in de door ons als juist beschouwde richting; hij geeft uitdrukkelijk toe, dat de rendabiliteit het richtsnoer van de productie moet blijven. Het particuliere initiatief moet prevaleeren boven de Staatshulp; deze laatste moet worden beheerscht door het z.g. subsidiariteitsbeginsel, d.w.z. de Staat moet slechts optreden, indien en vóór zoover particulieren zich niet bij machte vertoonen het „*bonum commune*” op bevredigende wijze te behartigen.

Levert dit nu de voor de toekomst gewenschte norm? Het moet, dunkt ons, worden betwijfeld. In de huidige, tamelijk chaotische toestanden is Staatsinterventie — wij merken het reeds hierboven op — onvermijdelijk. *Dr. Kortenhorst* aanvaardt nu de politiek, die hier in Nederland gevolgd is, voorloopig als werkbasis, doch acht den tijd voor het opstellen van een nieuwe theorie van den internationalen handel, die in de plaats van de vrijhandelsleer zou kunnen treden, nog niet rijp; onze ervaring is nog te gering en te kort van duur.

Nu hebben wij den indruk, dat deze nieuwe theorie lang op zich zal laten wachten. Wat toch is de moeilijkheid, waarvoor degeen, die haar wil opstellen, zich geplaatst ziet? Wanneer men, zooals dat bij *Dr. Kortenhorst* het geval is, een zekere, zij het niet onbeperkte bescherming van de binnenlandsche markt gewenscht acht tot het behoud van de rendabiliteit van het bedrijfsleven, zoo ontkomt men er niet aan, of er zullen meer of minder aanzienlijke stukken van dit

bedrijfsleven zijn, die slechts dank zij de bescherming rendabel zullen zijn. En dan staat men terstond voor de vraag, welke bedrijven de Overheid wel en welke zij niet voor dit soort van rendabiliteit in aanmerking zal doen komen; zij kan dan wel zeggen, dat dit dan maar volgens het criterium der prijsvorming op de binnenlandsche markt moet worden uitgemaakt, maar deze prijsvorming is in zulke gevallen zelve afhankelijk van het optreden van de Overheid, zoodat deze laatste in een kringetje rondraait, als zij de oplossing van dit vraagstuk zoekt.

Daarom wordt, naar het ons wil voorkomen, de essentieele vraag, waarom het in dezen gaat, ook door *Dr. Kortenhorst* niet beantwoord.

Contingenteering en invoerrechten.

Het spreekt wel vanzelf, dat behalve het vraagstuk van de normen der handelspolitiek nog een menigte andere problemen op de vergadering zijn ter sprake gekomen. Zoo bestreed bijv. *Mr. Van Rhijn* de eenzijdige voorliefde van *Prof. Van Gelderen* ten aanzien van de contingententeering als middel tot belemmering, c.q. regeling van den invoer; hij achtte invoerrechten in bepaalde omstandigheden een deugdelijk middel naast of in plaats van contingententeeringen. Nog verder ging in dit opzicht *Mr. Hulshoff Pol*, die van contingententeeringen wegens het daaruit voortvloeiende gevaar van verstarring niets moest hebben en veel meer gevoelde voor een systeem van telkens plaatsvindende wijzigingen van het tarief van invoerrechten. Dit laatste denkbeeld werd als zijnde volkomen onpractisch verworpen door *Prof. Van Gelderen*, die tegenover het betoog van *Mr. Van Rhijn* mede een beroep deed op de gunstige ervaringen, welke men in Indië met de contingententeeringen heeft opgedaan.

Voor deze en andere vragen moeten wij verwijzen naar het verslag, dat later gepubliceerd zal worden.

Bankpolitiek.

Tenslotte melden wij nog, dat een passage uit het praeadvies van *Dr. De Graaff*, die de banken hier te lande in verband met haar houding ten opzichte van den kapitaalexport aan hartige critiek had onderworpen, bestrijding vond bij den heer *A. A. van Sandvick*, *Mr. H. F. van Leeuwen*, *Prof. Goudriaan* en schrijver dezes. Deze kwestie vormt een onderwerp op zichzelf, waarop wij de volgende week nog in een kort artikeltje hopen terug te komen.

Het bovenstaande moge toonen, dat er nog heel wat open vragen zijn gebleven, waarover het laatste woord nog niet is gezegd. Terecht kon dan ook de Voorzitter, de heer *Th. Ligthart*, in zijn slotwoord opmerken, dat de handelspolitiek, die nu voor de derde maal in de Vereeniging is behandeld, een onderwerp vormt, waarover de discussie niet tot stilstand komt, en dat er niets tegen bezwaar tegen zal zijn om over een jaar of tien dit probleem — laat ons hopen, dat het dan onder meer vreedzame omstandigheden kan worden besproken dan thans — nogmaals aan de orde te stellen.

Tenslotte, de sfeer van het internationale handelsleven is thans in het teeken van bruto geweld geplaatst; de gevoelens van haat en naijver laaien hoog op en het schijnt wel, dat wij verder dan ooit verwijderd zijn van het oude vrijhandelsideaal van „*Peace and Goodwill Amongst Nations*”. In deze sombere tijden zal het degenen, die de vergadering van jl. Zaterdag hebben bijgewoond, aangenaam hebben getroffen, dat men hier te lande ook over vragen, waarover heftig meeningverschil bestaat, kan debatteren met groote scherpste en dat men toch na afloop daarvan kan uiteengaan in een stemming, niet van verbitterdheid, maar van onderlinge waardeering en zelfs van vriendschap. Zolang dit mogelijk blijft, zal bij alle verscheidenheid van meeningen en standpunten niettemin een vruchtbare samenwerking in het belang van de economische wetenschap en van de practische economische politiek verwezenlijkt kunnen worden.

G. M. V. S.

DE AANPASSING VAN HET VOEDSEL- RANTSOEN AAN DE MOGELIJKHEDEN VAN DE BODEMPRODUCTIE IN OORLOGSTIJD.

In een vorig artikel¹⁾ is vastgesteld, aan welke *theoretische* normen het voedselrantsoen moest voldoen. Het is echter geenszins onverschillig, in welke *vorm* van voedsel de noodzakelijk geachte hoeveelheden eiwit, vet, koolhydraten en vitamines in het oorlogsrantsoen worden verstrekt. Men zal verplicht zijn zich daarbij zooveel mogelijk aan te passen aan de voedingsgewoonten van de bevolking.

Nu hebben weliswaar van jaar tot jaar vrij belangrijke verschuivingen plaats in de consumptiecijfers, die voortspuiten uit de veranderingen in koopkracht, de voortdurend wisselende prijszetting, enz. Maar zij blijven toch van beperkten omvang. *De praktijk heeft echter geleerd, dat het zeer moeilijk is, om in de voedingsgewoonten van een volk op korten termijn ingrijpende veranderingen te brengen.*

Dergelijke verschuivingen van beperkten omvang hebben bijv. plaats gehad in het margarineverbruik, dat in 1932 per hoofd in Nederland 14.7 kg bedroeg en in 1936 11.4 kg, een zeer belangrijke daling van ongeveer 22.5 procent, die voor een groot deel aan de verminderde koopkracht der arbeidersbevolking moet worden toegeschreven. Sterke schommelingen van jaar tot jaar vertoont het rund- en kalfsvleeschverbruik. Van 19.3 kg in 1929 daalt dit eerst tot 15.8 kg in 1931 om dan weer te stijgen tot 19.6 kg in 1933, wederom te dalen op 16.9 in 1934, weder te stijgen op 18.9 kg in 1935 en tenslotte weder te dalen op 14.3 kg in 1937. Hier zijn het vooral de prijschommelingen en de crisismaatregelen ten aanzien van den veestapel, die hun invloed hebben doen gelden.

Daarnaast wijken de voedingsgewoonten der verschillende volken sterk van elkander af en het is daarom niet gewenscht om oorlogsrantsoenen, die in het buitenland goed hebben voldaan, klakkeloos voor Nederland over te nemen.

Die soms zeer belangrijke verschillen in voedingsgewoonten blijken voldoende uit onderstaand staatje en het is wel duidelijk, dat een voedselrantsoen, dat aangepast is aan de bestaande voedingsgewoonten van het Italiaansche of het Engelsche volk, niet kan worden overgenomen zonder dat daar ernstige economische en sociale moeilijkheden uit zouden voortspuiten. Zoo rees onlangs in het Zwitsersche kanton Tessino, waar veel rijst gegeten wordt, maar bijna geen haver-vlokken, scherp verzet tegen het veel te kleine rijst-rantsoen van 250 gram in de maand en het veel te groote rantsoen havervlokken, dat uniform voor heel Zwitserland was vastgesteld. Ook bij ons kan het gewenscht zijn om het rantsoen aan dergelijke locale verschillen in voedingsgewoonten aan te passen.

Verbruik per hoofd der bevolking en per jaar in verschillende landen.

	Italië	Engel.	Duitschl.	Nederland
	1936	gemidd. 1934-'36	gemidd. 1934-'36	1936
Tarwe	kg 118.6	89.3	—	109.5 (incl. verbr. v. vee)
Alle granen ..	kg 149.9	95.4	113.—	—
Aardappelen	kg 29.6	98.8	190.—	115.2 (incl. verbr. v. vee)
Groenten en vruchten	kg 91.1	106.—	81.4	—
Suiker	kg 6.7	41.8	21.5	25.6
Koffie	kg 0.6	0.3	2.3	3.74
Vleesch	kg 16.1	63.—	52.8	16.3 (zond. varkensvl.)
Visch	kg 5.6	21.—	10.6	—
Kaas	kg 4.3	4.3	5.6	7.8
Boter	kg 1.1	11.5	7.5	5.6
Eieren	kg 6.6	9.5	6.7	8.2
Cons. melk ..	l 32.8	88.6	122.—	120 a 150
Wijn	l 100.4	1.4	7.4	0.95

Intusschen dient bij de bestudeering van bovenstaanden staat, die voor wat Nederland betreft aan

¹⁾ „Het voedselrantsoen in oorlogstijd” in E.-S.B. van 1 November jl., blz. 806.

de „Jaarcijfers van Nederland” is ontleend, rekening te worden gehouden met het feit, dat de verbruikscijfers voor Nederland niet volledig bekend zijn. Wel geven zij een algemeen beeld van de voedingsgewoonten van ons volk. Maar moeilijkheden geeft vooral het niet bekende totale verbruik aan alle soorten vleesch (want alleen dat van rund- en kalfsvleesch is bekend) en van het verbruik van visch. Ook het reuzelverbruik is niet bekend, terwijl in het tarwe- en aardappelverbruik ook het verbruik van het vee is begrepen. *De verbruiksstatistiek biedt dus geen voldoende houvast voor het vaststellen van het oorlogsrantsoen en het is noodig om zich rekenschap te geven van de verschuivingen in het voedselverbruik, die tijdens de oorlogsjaren mogelijk zijn gebleken.*

De verschuivingen in de voedselgewoonten in Nederland tijdens de oorlogsjaren 1914—1918.

Door den nood gedrongen hebben tijdens den oorlog 1914—'18 in bijna alle landen min of meer belangrijke verschuivingen plaats gehad in het voedselverbruik. Daarbij volgde men uit den aard der zaak de lijn van den minsten socialen weerstand, waarbij men gewoonlijk experimenteel en maar in enkele gevallen systematisch te werk ging. Zoo hebben ook in ons land belangrijke verschuivingen plaats gehad tijdens de oorlogsjaren. Voor het vaststellen van een voedselrantsoen, zijn deze experimenteel mogelijk gebleken verschuivingen van practische beteekenis.

Een beeld van den teruggang van het voedselverbruik in de oorlogsjaren krijgt men uit den volgenden staat.

Consumptie per hoofd der bevolking van eenige voedings- en genotmiddelen²⁾.

Artikel	Eenheid	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1923
Tarwe	hl	1.56	1.36	1.84	1.80	0.84	0.60	1.49
Rijst	kg	14.03	6.48	6.66	7.27	7.70	?	11.03
Aardappel ..	hl	3.46	3.67	4.16	3.64	5.81	6.34	2.89
Koffie	kg	5.78	6.35	4.32	4.36	2.96	1.16	6.09
Thee	kg	0.89	0.95	0.99	0.76	0.82	0.07	1.80
Suiker	kg	16.24	16.05	16.66	19.00	21.08	25.92	25.07
Bier	l	28.89	27.77	27.59	26.84	19.—	10.77	25.80
Gedistill...	l	5.23	5.57	4.51	4.75	4.89	3.23	2.43
Vleesch (z. varkensvl.)	kg	15.21	15.91	18.20	17.50	26.9	14.60	19.37
Boter	kg	—	6.28	5.60	5.40	5.30	7.34	6.3
							(1921-'25)	
Kaas	kg	—	—	—	4.48	5.10	5.75	6.3
							(1921-'25)	
Margarine	kg	3 ³⁾	—	—	—	4.80	2.70	7.— ³⁾
Tabak	kg	3.14	2.96	2.07	2.47	2.99	1.33	3.12

Bij de bestudeering van dit staatje moet er rekening mede worden gehouden, dat de hooge verbruikscijfers van tarwe en aardappelen in 1915 voortspuiten uit het feit, dat hierin ook het verbruik van het vee is begrepen. Het tarweverbruikscijfer is echter in 1918 tot op $\frac{1}{2}$ van dat van 1915 gedaald. Maar in 1918 werd alle tarwe als broodgraan verbruikt en in dit cijfer is dus geen veevoederverbruik meer begrepen. Het broodrantsoen daalde toen tot 200 gram per dag. Voorts is het aardappelenverbruikscijfer $\frac{1}{2}$ maal zoo groot geworden, terwijl het verbruik aan suiker met 60 pCt. is toegenomen. Hoewel het vee ook met aardappelen is gevoerd in 1918, is toch ook het aardappelrantsoen der menschelijke consumptie belangrijk gestegen.

Een zegen voor de volksgezondheid is het sterk verminderde verbruik van alcohol, dat ook na den oorlog verder belangrijk is gedaald.

Omtrent de vermindering van het vetgebruik valt niets met zekerheid te zeggen, daar het verbruik aan reuzel niet bekend is.

Ditzelfde geldt ook voor de vermindering van het

²⁾ Samengesteld naar tabel 4B van „De Nederlandsche Volkshuishouding 1914—1918”. De Nederlandsche Conjointuur 1939 No. 3 en H. W. Methorst in „The Netherlands in the world War Dl. II p. 333.

³⁾ C. J. P. Zaalberg. The Manufacturing Industry p. 100 in „The Netherlands in the world War”, Dl. II.

verbruik van varkensvleesch en spek, omdat omtrent het verbruik van varkensvleesch weinig bekend is. In 1917 werd het varkensvleesch gerantsoeneerd naar rato van 2 varkens à 100 kg voor 1000 inwoners eener gemeente, wat neerkomt op 130 kg vleesch en 30 kg vet per week voor 1000 personen, dus op 19 gram vleesch en 4.3 gram vet per dag en per hoofd. Maar de slagers zelf moesten toen al f 1.85 per kg slachtgewicht betalen en het indexcijfer voor den prijs van varkensvleesch steeg van 108 in 1913 (1901—'10 = 100) op niet minder dan 415 in 1919⁴⁾ en velen konden geen varkensvleesch kopen.

Voorts kan een vermeerdering van het verbruik van zuivelproducten in oorlogstijd, in het bijzonder van boter en kaas, geconstateerd worden. Door de omstandigheden gedwongen ziet men in Nederland in de voedselvoorziening der laatste oorlogsjaren dezelfde tendenzen zich ontwikkelen als in Denemarken, nl. het aflachten van de varkens, de vermeerdering van het aardappelgebruik en het terugvallen op het melkvee voor de vet- en eiwitvoorziening. Maar in Denemarken deed men dit doelbewust, volgens een tevoren uitgestippeld plan, terwijl men zich in Nederland liet leiden door den loop der dingen.

Van groote beteekenis is echter, dat ook bij ons is gebleken, dat deze verschuiving, tegen de normale voedingsgewoonten in, mogelijk is gebleken.

De voorbereiding en uitvoering van noodzakelijk geworden veranderingen in de voedingsgewoonten.

Inkrimping van het broodrantsoen zal men kunnen compenseeren door een grooter verbruik van aardappelen en groenten, dus door over te gaan tot één broodmaaltijd en twee warme maaltijden. Maar dan zal men ook moeten zorgen voor meer groenten, vet en vleesch of visch, omdat men nu eenmaal de bevolking moeilijk kan dwingen vele maanden lang één maaltijd van uitsluitend aardappelen te consumeeren.

Er bestaat dus een zekere samenhang tusschen de voedingsmiddelen van een rantsoen, die men bij de samenstelling daarvan niet kan verwaarloosen, zonder ernstige sociale wrijvingen te veroorzaken.

Evenmin is het mogelijk, om in oorlogstijd een meerder verbruik van bijv. schapenvleesch, visch en mosselen te decreeteeren. Wel is misschien eenig succes te verwachten van een zorgvuldige voorbereiding in vreedstijd tot meerder verbruik van die voedingsmiddelen. Dit kost echter veel tijd. Zoo wist men het vischverbruik per hoofd in Duitschland op te voeren van 10.2 kg in 1934 tot 13.7 kg in 1937, dus met ongeveer 210.000 ton per jaar. Maar dit heeft men alleen kunnen bereiken door een intensieve reclamecampagne, een vermeerderden aanmaak van vischfilet, het laaghouden van de vischprijzen, het in goede conditie houden van de visch en vooral door het geven van gratis openbare cursussen in koken en bakken van visch, het maken van vischgerechten en vischsaus.

Door een actie met steun van de Regeering, daar het visscherijbedrijf de kosten eener reclamecampagne moeilijk kan dragen, zou men het visch- en mosselengebruik in Nederland kunnen stimuleeren. Daardoor zou de binnenlandsche afzetmarkt voor onze visscherij in vreedstijd ook vermoedelijk niet onbelangrijk kunnen worden vergroot.

Zou eenzelfde resultaat als in Duitschland worden bereikt, dan zou dit neerkomen op een grootere afzetmogelijkheid van 3.5 kg per hoofd of 31.000 ton per jaar aan visscherijproducten op de Nederlandsche markt⁵⁾.

⁴⁾ Dr. F. E. Posthuma. Food Supply and Agriculture p. 261. The Netherlands in the World war, Dl. II.

H. W. Methorst. The Netherlands in the World war, Dl. II p. 310.

⁵⁾ In het tijdvak 1929—1938 bedroeg de maximumopbrengst van de zeevisscherij in 1937 147.700 ton, terwijl de minimumopbrengst in 1933 83.000 ton heeft bedragen. De grootste opbrengst in 1931 van de kustvisscherij bedroeg

Toch kan men in oorlogstijd van een dergelijke actie alleen voor de volksvoeding profijt trekken, als er voldoende vetten en oliën beschikbaar zijn voor de bereiding van de vischgerechten en sausen.

De calculatie van het voedselrantsoen.

Een volledige calculatie van het voedselrantsoen, de daaruit voortvloeiende teeltregelingen, de toewijzing van de hoeveelheden van voeder enz., die bij het opstellen van een voedselvoorzieningsplan noodig zijn, is aan de hand der gepubliceerde gegevens niet mogelijk. Wel beschikt de Regeering thans over juiste gegevens omtrent de voorraden voedsel en veevoeder enz., die in ons land beschikbaar zijn. Zij heeft deze cijfers echter niet gepubliceerd. Publicatie van die gegevens is in verband met de economische inlichtingendiensten van alle oorlogvoerende landen, die in ons land werkzaam zijn, thans ook niet gewenscht. Zelfs is het noodzakelijk, dat maatregelen worden getroffen, dat deze cijfers niet door onvoorzichtigheid uitlekken. Het ondervolgende moge tot verduidelijking strekken van deze meening.

Generaal Bosboom, die tot eind 1917 Minister van Oorlog was, beklaagt er zich over, dat niet voldoende gebruik werd gemaakt van het weigeren van uitvoerconsenten van vee en zuivelproducten om Duitschland te dwingen de gecontracteerde bewapeningsleveranties na te komen. Aanvankelijk zag men het nut daarvan nog niet voldoende in. De Duitschers dachten daar anders over. De toenmalige Deutsche consul-generaal in ons land, Gneist, bleek steeds op een verbijsterend juiste wijze op de hoogte te zijn van wat er in ons land aanwezig of noodig was aan verschillende goederen. Pas in Mei 1916 werd een speciale consulaire ambtenaar bij ons gezantschap te Berlijn geplaatst, teneinde ons de gegevens te verstrekken, die wij voor onze economische verdediging noodig hadden. Economische tegendruk werd door ons tegen „economic pressure” van Deutsche zijde toentertijd onder meer uitgeoefend door het beletten van den uitvoer van hooi, paarden, kaas, boter, enz.⁶⁾

Kan het dus geen twijfel lijden, dat publicatie van die cijfers en het blootleggen van onzen economischen toestand in verband met de werkzaamheid van buitenlandsche inlichtingendiensten ongewenscht zijn, zoo is hieraan toch ook een zeer groot gevaar verbonden.

Opbouwende critiek op Regeeringsmaatregelen wordt hierdoor onmogelijk gemaakt. De ervaringen, die wij met de gedirigeerde economie in de oorlogsjaren hebben opgedaan, hebben ons echter geleerd, dat het maken van ernstige misrekeningen en fouten (zooals trouwens bij iedere gedirigeerde economie het geval is) onvermijdelijk is. Men kan echter het maken van die fouten zooveel mogelijk tegengaan door het benoemen van adviseerende raden van personen uit het bedrijfsleven. Bepalingen zullen dan moeten worden gemaakt, dat deze raden niet tot den status van ornament kunnen worden gedegradeerd, terwijl tegen ambtenaren, die zich aan ernstige fouten hebben schuldig gemaakt en tegen die adviezen in hebben gehandeld, scherpe tuchtmaatregelen dienen te worden getroffen.

Autarkische voedselvoorziening en prijsstijgingen.

De oorlogservaring van 1914—1918 heeft ons geleerd, dat de prijzen van voedsel en grondstoffen, die uit het buitenland moeten worden ingevoerd, aanzienlijk hooger stijgen, dan die, welke binnenslands geproduceerd worden. Zoo waren de maximum-indexcijfers, die in Nederland in de jaren 1914—1921 bereikt werden voor boter en melk, 239 in 1919 (1900—1910 = 100); voor kaas 266 in 1921; voor erwten 303 in 1916; voor aardappelen 282 in 1921; voor tarwe 338 in 1919; voor suiker 219 in 1920. Het index-

128.400 ton, de kleinste opbrengst in 1933 100.200 ton. De maximumexport heeft in de laatste vijf jaren 149.600 ton bedragen in 1938, de minimumexport 124.600 ton in 1935.

⁶⁾ N. Bosboom. In moeilijke omstandigheden, p. 107 en volgende.

cijfer voor maïs steeg echter op 368 (in 1918), dat van gerst op 580 (in 1920), van rijst op 580 (1920), van katoen op 440 (1920), van vlas op 793 (1920), van hennep tot 614 (1918), van hout tot 424 (1920). Vast staat dus, dat van die bodemproducten, waarvan de autarkische productie slechts ten deele of heelemaal niet mogelijk was, de prijsindex het hoogste steeg.

Ook om financiële redenen is het dus geboden de voedselvoorziening zooveel mogelijk in te stellen op de producten van eigen bodem.

Alle middelen, die eenige kans bieden op succes, dienen te worden aangewend om onze voedingsgewoonten zooveel mogelijk in te stellen op die producten.

Onze melk- en zuivelproductie als voedselbron.

De huidige melkproductie, inclusief de melk die niet fabriekmatig verwerkt wordt, bedraagt thans ongeveer 5.5 miljoen ton tegen 4.55 miljoen ton in 1933. Door betere kort-grasbeweiding op kleine percelen, doelmatige bemesting, selectie van het vee, enz., zijn de veedichtheid per ha en de gemiddelde productie per koe in de laatste jaren sterk gestegen. In 1933 bedroeg die productie per melkkoe 3340 kg per jaar tegen 3700 kg in 1936. De totale kaasproductie bedraagt thans rond 125.000 ton, de boterproductie rond 101.000 ton.

In tegenstelling met wat wel eens oppervlakkig gemeend wordt, is het aantal calorieën van de melk belangrijk. Zoo bedraagt het aantal calorieën van 1 ons vleesch maar 200, van een ei maar 74, maar van 1 liter melk 610 calorieën. Ons volk gebruikt echter aan consumptiemelk maar 0.3 à 0.4 liter per hoofd en ondanks een intensieve reclamecampagne is het niet gelukt om onze melkconsumptie, zooals in Denemarken, tot 0.7 liter per hoofd op te voeren. Voor oorlogsomstandigheden is dan ook niet veel te verwachten van pogingen om de melkconsumptie te verhogen. Men zou de bevolking misschien kunnen dwingen, meer pap en daardoor meer melk te gebruiken door het broodrantsoen te verkleinen en daarnaast een rantsoen gort en havermout te verstrekken.

Toch dient dit ontraden te worden. Men past zich beter aan de voedingsgewoonten van ons volk aan, door het consumptiemelkrantsoen op gemiddeld 0.25 liter per hoofd terug te brengen en de melk zooveel mogelijk te gebruiken voor boter- en kaasbereiding. Daarnaast zal men de magere melkeiwitten, die beschikbaar blijven na de boterbereiding, moeten uitbuiten voor onze voeding. Want deze ondermelk heeft 3.2 à 3.6 pCt. hoogwaardig eiwit en 3.9 à 4.6 pCt. melksuiker. In 1936 voerden wij nog 89.435 ton gecondenseerde suikerhoudende ondermelk uit en 13.029 ton ondermelkpoeder. Het eiwit van deze ondermelk is het goedkoopste en het hoogwaardigste eiwit dat er te krijgen is. Rekening houdende met de verteerbaarheid is eiereneiwit 20 maal zoo duur, vleescheiwit 10 maal zoo duur, planteneiwit 5 à 8 maal zoo duur als ondermelkeiwit.

Door meer nagelkaas en 20+ kaas te maken, zou men in staat zijn een grooter deel van de melkeiwitten in een voor de consumptie geschikten vorm te brengen. Want al moge juist zijn, dat de calorieënwaarde en het vetgehalte van deze kaas niet onbelangrijk minder zijn dan die van de 40+ kaas, zoo staat de 20+ kaas, wat de eiwitwaarde betreft, ongeveer op hetzelfde peil als de 40+ kaas. Er zal echter veel reclame voor deze magere melkkaas gemaakt moeten worden met medewerking van de Regeering, om het vooroordeel, dat men tegen de 20+ kaas heeft, te overwinnen. Ook voor de eiwitvoeding van werklozen is deze kaassoort van groot belang. Er is echter een bezwaar aan het kaasverbruik verbonden. Sommige menschen kunnen geen groot kwantum kaas verdragen en lichte of ernstige symptomen van idiosyncrasie kunnen dan uit het grotere kaasverbruik voortspruiten. Hun aantal is echter klein.

Vroeger hebben alle huis- en boerenbakkers veel ondermelk bij het bakken gebruikt. Het eiwit van zuiver waterbrood verteert maar voor 50 pCt. Voegt men echter 1 à 2 pCt. eiwit van magere melk aan het meel toe, dus ongeveer 2½ pCt. ondermelkpoeder, dan wordt het planteneiwit veel beter verteerd, zoodat het ondermelkbrood dus voedzamer is. Bovendien wordt het brood minder snel oubakken door toevoeging van ondermelk.

Voorts kan de ondermelkpoeder verwerkt worden in pappen, soepblokjes, deegwaren, sausen, pudding, gebak, chocolade (ook in den vorm van drank), suikerwerk enz. Vooral voor massavoeding in oorlogstijd, voor schoolvoeding, gestichtsvoeding enz., kan ondermelkpoeder in belangrijke hoeveelheden worden verwerkt. Ook in worst kan 2 à 3 pCt. ondermelkpoeder worden gebruikt, nadat dit poeder gerookt is, ten einde een schadelijke reactie van de melksuiker tegen te gaan.

Voorts kan uit ondermelkpoeder het vleeschextract van Eichloff worden gemaakt, dat chemisch ternauwernood van het Liebig-extract verschilt.

De ondermelk kan ook als veevoeder gebruikt worden en in Denemarken worden de baconvarkens er mede opgefokt. Maar het rund verandert het ruwe eiwit in veevoeder in de verhouding 1 op 4 à 5 in dierlijk eiwit van de melk op rundvleesch, het varken in de verhouding 1 op 10 à 12 in vleescheiwit.

Vervoederen van ondermelk, dus dierlijk eiwit, aan varkens, is dus verkwisting en mag alleen geschieden als men met de ondermelk geen weg weet. Ook wordt ondermelk gebruikt voor caseïne-voedselpraeparaten, dan wel voor de winning van caseïne, voor de lijmfabricage, voor de papier-, textiel- en kleurenindustrie, voor de bereiding van zeep, huidzalven, Sanatogen, Plasmon enz. Thans wordt in ons land caseïne gemaakt voor de bereiding van lanital en andere soorten kunst-textiel. Het is niet uitgesloten, dat wij in oorlogstijd verplicht zullen zijn een deel van onze ondermelk daarvoor te bestemmen. Ondermelk kan ook gebruikt worden voor de bereiding van margarine en in Duitschland is voorgeschreven, dat per kg margarine een halve liter ondermelk wordt verwerkt. De ondermelk biedt dus als bron van hoogwaardig eiwit in oorlogstijd nog vele mogelijkheden.

Voorts kan uit volle melk met pectine in bepaalde hoeveelheden en bij een bepaalde temperatuur een dichte eiwit-emulsie worden neergeslagen. Uit het overblijvende serum wordt bij drogen vooral door de Duitsche chemische industrie het albumen gewonnen, dat in de banketbakkerij soms voor 100 pCt., soms voor 50 à 80 pCt. het kippen- of eendeneiwit kan vervangen en 75 pCt. goedkooper is.

Neemt men aan, dat van het melkeiwit, dat voor 3.39 pCt. in de melk aanwezig is, ongeveer 3.2 pCt. in de ondermelk terecht komt, dan beschikken wij door de boterbereiding over ongeveer 100.000 ton melkeiwitten. Daar het eiwitgehalte van vleesch van 18 tot 20 pCt. varieert, zou dat overeenkomen met de eiwitten uit ongeveer 500.000 à 550.000 ton vleesch, een hoeveelheid, die, zooals later zal worden aangetoond, 1½ maal zoo groot is als onze totale vleeschproductie in oorlogstijd.

Indien wij er dus in slagen om deze ondermelkeiwitten in een smakelijken, voor het verbruik geschikten vorm te brengen, kunnen wij afdoende in onze behoefte aan eiwitten in oorlogstijd voorzien. Zonder de melkeiwitten is echter onze dierlijke eiwitvoeding in oorlogstijd bij een teruggang van de vee- en plantaardige producten niet al te ruim. Het in exploitatie brengen van deze eiwitbron eischt echter tijd en goede voorbereiding.

Dr. W. K. H. FEUILLETAU DE BRUYN.

DE LANDBOUWCRISISDIENST EN DE VOEDSELVOORZIENING IN OORLOGSTIJD

Reeds zijn verschillende beschouwingen geleverd over den Landbouwcrisisdienst als staat in den staat. Het uitvoerigst wel door H. W. Zwart in zijn *Privaatrechtelijke instellingen in de Landbouwcrisiswetgeving*.

De rechtskring van dezen staat is zeer omvangrijk, niet alleen alle landbouwers, veehouders, visschers, tuinders, bloem- en bollenkweekers, pluimveehouders vallen hieronder, maar ook allen, die crisisproducten vervoeren, verwerken, verhandelen, enz. enz., zoowel de grootste olieslagerij als de kleinste molenaar, de boekbinder, die stroocarton verwerkt, als de zuidvruchtenhandelaar en verveender.

Er zijn in dezen staat Ministers: de Regeerings-commissarissen. Er is een onafhankelijke rechtsprekende macht, zoowel civiel- als strafrechtelijk. Er is eigen financieel beheer, het Landbouwcrisisfonds. Echter: een parlement ontbreekt. De staat kan in alle opzichten zonder beperking over het bedrijf der „hoorigen” beschikken. Op tientallen wijzen is het vaak mogelijk inzonderheid den handelaar en fabrikant het bestaan te breken of ook tot uitzonderlijken bloei te brengen. Dit hangt louter af van het inzicht, dat de betrokken instantie op dat moment heeft.

Deze staat is opgebouwd op privaatrechtelijken grondslag. De Landbouwcrisiswet 1933 geeft de bevoegdheid te bepalen, dat niemand een crisisproduct mag produceeren, verhandelen, vervoeren, enz. als de betrokkene zich niet heeft aangesloten bij een der vele stichtingen, welke tezamen dezen Landbouwcrisisstaat vormen. Door toetreding tot een der privaatrechtelijke stichtingen uit dezen staat wordt men onderdaan.

De banden, waarmede deze Landbouwcrisisstaat is verbonden aan den Nederlandschen staat, zijn de Landbouwcrisiswet 1933 en de Minister van Economische Zaken. De Minister is verantwoordelijk. Daarmede houdt verband, dat deze ook de zeggenschap heeft.

De rechteloosheid, waardoor iedere „hoorige” en iedere groep hoorigen grootelijks bevoor- of benadeeld kunnen worden, de willekeur, waaraan iedere hoorige onderworpen kan worden, het gemis van een behoorlijke rechtspositie, in één woord het praktisch volslagen ontbreken van een doelmatige, op de speciale behoeften van het bedrijfsleven afgestemde, vertegenwoordiging van het bedrijfsleven bij de beheerschers van dezen Landbouwcrisisstaat en derhalve ook bij den Minister, is wel het groote zwakke punt in dit merkwaardige privaatrechtelijke staatsbestel.

Het verband met algemeen en bijzonder belang.

De diep ingrijpende maatregelen, noodig om het prijspeil in Nederland kunstmatig boven de productieprijs in andere landen te houden, hebben niet alleen den landbouwcrisisstaat met zijn rechts- en bestaansonzekerheid doen ontstaan, maar waren ook oorzaak, dat bijv. de voorraden veevoeder zoo angstwekkend klein zijn. De handel werd nl. eer als een vijandige macht beschouwd, waarvoor men op zijn hoede moest zijn, dan als de factor, die leven en welvaart bracht en ons land van voorraden moest voorzien. Doordat de handel onredelijke risico's moest loopen (denk o.a. aan de staking op de Rotterdamse korenbeurs), werd en wordt inzonderheid de veehouderij door gebrek aan veevoeder in groote moeilijkheden gebracht. Schielijke prijsverhoogingen kunnen de rampen, die over de veehouderij zijn gekomen, niet afwenden.

Als onze export, d.w.z. de veehouderij, evenals bijv. in Denemarken het uitgangspunt van de landbouwcrisismaatregelen was geweest, in plaats van het streven om in elk geval den tarweverbouw op *den ouden voet* loonend te doen blijven, zou dit voor ons land in alle opzichten veel beter zijn geweest.

In Denemarken wordt de boterproductie slechts

weinig gesteund. In Nederland op de tegenwoordige basis met 80 miljoen gulden per jaar! Consument betaal! Boter is dan nog maar één der gesteunde producten. In Denemarken is dit het eenige exportartikel, dat gesteund wordt. De richtprijs, welken de Deensche boer voor zijn tarwe krijgt, is nog niet de helft van wat de Nederlandsche boer ontvangt. Crisisambtenarij ontbreekt in Denemarken geheel en al, omdat er vanwege het gezonde reële uitgangspunt geen ingrijpende maatregelen noodig waren; en toch was in het algemeen de positie van den Deenschen boer niet ongunstiger dan die van den Nederlandschen. Zonder de diep ingrijpende crisismaatregelen zou de handel h.t.l. voor groote voorraden hebben zorg gedragen en Nederland zou in de eerste jaren makkelijker dan thans zijn graanverbouw hebben kunnen opvoeren.

Mede als gevolg van het ontbreken van afdoende controle en toezicht door de diverse belanghebbende groepen, zoowel akkerbouw als veeteelt, handel en nijverheid, is te onzent de landbouwcrisisdienst, in het algemeen geleid door speciaal bij den akkerbouw betrokkenen, vanaf zijn onjuist uitgangspunt staag in de verkeerde richting doorgestaan, totdat men is uitgekomen in den tallooze miljoenen verslindenden staat in den staat. Eenzijdige bevoordeeling, zij het met de beste bedoelingen; gemis aan een behoorlijke rechtspositie; het ontbreken van een behoorlijke en krachtige vertegenwoordiging van de diverse belangengroepen bij de overheid en de crisisorganen; achterstelling van veehouderij en van handel, het hangt alles zeer nauw met elkander samen.

Zoowel bijzondere als zeer groote algemeene belangen staan hier op het spel.

Bureaux voor Contrôle en Advies als Maatschappelijke Vertegenwoordiging van het Bedrijfsleven.

Het kan in bepaalde omstandigheden nuttig zijn om 's lands productievermogen in een omvang en samenstelling te organiseren, welke niet samenvallen met wat onder vrije mededinging zou ontstaan. Dergelijke zaken moet men bezien vanuit het algemeene belang. Het is niet doelmatig zaken als deze zoodanig te organiseren, dat bepaalde groepen haar speciale belangen op een dergelijke wijze naar voren kunnen brengen, dat deze, ook waar het algemeene belang dit niet vordert, prevaleeren boven anderer belangen.

Vandaar dat de Leidsche Kamer van Koophandel gekomen is met de gedachte om het bedrijfsleven zoowel landbouw als handel en nijverheid, in zijn totalen omvang dus, in staat te stellen zich bij de diverse privaatrechtelijke stichtingen en andere organen krachtig te laten gelden, zulks door middel van Bureaux voor Contrôle en Advies ¹⁾.

Als elke daarvoor in aanmerking komende branche in het bedrijfsleven een dergelijk Bureau mag stichten en de Minister geeft, indien dit Bureau van een goede standing is, aan een dergelijk Bureau groote reële bevoegdheden, dan is althans een redelijk tegenwicht tegen de uitzonderlijk groote macht der privaatrechtelijke crisisorganen mogelijk. Het gaat nl. bij de dezerzijds bepleite „maatschappelijke vertegenwoordiging van het bedrijfsleven” niet alleen over de groote lijnen in de landbouwcrisispolitiek, maar vooral ook over de regeling van duizenden vaak zeer technische details.

Juist vanwege deze technische details, die telkens weer beslissend zijn voor ondergang of bloei der onderneming, is het noodzakelijk een zeer sterk gedecentraliseerde vertegenwoordiging te hebben, en kan niet volstaan worden met alleen organen als de Economische Raad, Nijverheidsraad enz., of met *algemeene* adviescommissies, gesteld zelfs deze zouden recht van toezicht en controle ontvangen.

De noodzaak van een dergelijke maatschappelijke vertegenwoordiging is sedert kort opnieuw zeer sterk

¹⁾ Zie daartoe o.a. het adres dier Kamer over het Voorontwerp Landbouwordeningwet pag. 24 en 25.

naar voren gekomen, nu de werking van den Landbouwcrisisdienst 1933 nog weer ver buiten haar oude grenzen en zeer tegen de uitdrukkelijke wettelijke bepalingen in, is uitgebreid.

De Distributiewet 1939 tegen de bedoeling van Regeering en Volksvertegenwoordiging in ter zijde geschoven.

Volgens de Distributiewet 1939 moest de geheele distributie geschieden overeenkomstig de regelen van deze wet. In het eerste ontwerp van deze wet kwam dit niet zeer duidelijk uit. Om ten deze echter elken twijfel weg te nemen is het geheele systeem van de wet omgezet. Bij het overleg over dit punt werd zelfs in het Voorloopig Verslag gesproken over het feit, dat volgens het eerste ontwerp het niet eens zeker zou zijn of „veevoeder” wel onder de distributieregeling zou kunnen vallen.

In de Memorie van Antwoord antwoordden de Ministers van Economische en van Binnenlandsche Zaken, dat ook h.i. een distributieregeling voor de in het Voorloopig Verslag bedoelde artikelen moest kunnen worden getroffen. Het ontwerp in zijn nieuwen vorm gaf daarom, volgens deze Ministers aan de Regeering voldoende bevoegdheden om ten aanzien van alle daarvoor in aanmerking komende goederen een distributieregeling vast te stellen. Elke mogelijke beperking der wet t.a.v. bepaalde artikelen verdween derhalve.

Ondanks dit alles is echter deze Distributiewet 1939 voor een zeer belangrijk deel aan den kant gezet.

Dit was formeel wettelijk mogelijk door het noodwetje van 30 September 1938, waardoor voorloopige maatregelen konden worden getroffen ten behoeve o.a. van de voedselvoorziening in oorlogstijd, welke maatregelen dan zoolang gebouwd zouden kunnen worden op de Landbouwcrisiswet 1933, zulks echter „in afwachting van een nadere wettelijke regeling”, zooals de considerans vermeldt. De Regeering oordeelde zeer terecht, dat, als plotseling de nood aan den man zou komen en er zou nog geen distributiewet zijn, de Regeering toch de noodige bevoegdheden zou moeten bezitten. Toen echter de Distributiewet 1939 deze bevoegdheden aan de Nederlandsche Regeering had verschafft, had mogen worden verwacht, dat de te treffen maatregelen gebouwd zouden zijn op de Distributiewet en niet meer op de Landbouwcrisiswet.

In de Memorie van Toelichting op dit noodwetje van 30 September 1938 zegt de Minister zelfs: „Uit den aard der zaak is de Regeering er zich van bewust, dat een zoodanig gebruik (van deze noodwet) slechts gerechtvaardigd is, zoolang geen nadere wettelijke regeling ter zake is getroffen.” Vandaar ook dat de geldigheidsduur van deze wet tot 31 December 1939 werd beperkt²⁾.

Het Rijksbureau Voorbereiding Voedselvoorziening in Oorlogstijd heeft echter, om welke redenen is niet gezegd, zich niet gehouden aan de bedoeling van de wetgevende macht, maar een groot deel der distributieregelingen geusurpeerd voor den Landbouwcrisisdienst en daardoor ons bedrijfsleven nog veel meer en veel straffer dan voorheen aan dien dienst onderworpen.

Het Rijksbureau Voorbereiding Voedselvoorziening in Oorlogstijd met stille trom door den Landbouwcrisisdienst ganneveerd.

Met dit Rijksbureau Voorbereiding Voedselvoorziening in Oorlogstijd, het V.V.O., zelf is het ook een eigenaardig geval. Dit ressorteerde gewoon onder het Departement van Economische Zaken. Op de Be-

²⁾ Onverklaarbaar is dan ook, dat een aantal leden, in het Voorloopig Verslag op Wetsontwerp 38, op 26 Oct. 1939 beweerde, dat bij de wet van 30 Sept. 1938 beslist zou zijn, dat de Landbouwcrisiswet gebruikt moest worden.

Dit is vierkant in strijd ook met wat de Minister bij de mondelinge behandeling heeft verklaard.

grooting 1940 voor dit Departement is ten behoeve van dit Rijksbureau uitgetrokken de som van f 155.000. De Staatscourant van 30 September 1939 No. 191 A. publiceerde evenwel, dat dit Rijksbureau was opgenomen in de privaatrechtelijke „stichting”: Regeeringsbureau voor de Uitvoering der Landbouwcrisiswet 1933. Met stille trom, zonder eenig gerucht, zonder nadere verklaring is op deze wijze een zeer belangrijk gedeelte van ons staatsbestel uit zijn voegen gelicht en ondergebracht in het groote geheel van den onoverzichtelijken Landbouwcrisisdienst en is het V.V.O. een onderdeel geworden van dezen staat in den staat, iets wat ook uit staatsrechtelijk oogpunt bezien een hoogst bedenkelijk feit moet worden genoemd.

In plaats dat volgens den opzet van den Minister de abnormale Landbouwcrisisdienst in een normalen landbouwdienst wordt omgezet en in plaats dat de Landbouwcrisisdienst wordt uitgehold via de overdracht aan belanghebbenden, wordt integendeel een zeer belangrijk onderdeel van onze staatsadministratie bij dezen Landbouwcrisisdienst ondergebracht, zulks bovendien volkomen tegen de uitgesproken bedoeling en den opzet van den wetgever in.

Terecht mag voorts de vraag gesteld worden, of het Rijksbureau Voorbereiding Voedselvoorziening in Oorlogstijd zijn taak (het laten aanleggen van voldoende voorraden voedsel speciaal ook voor het vee, toen dezen zomer de prijzen zoo laag waren als zij bij menschenheugenis nooit waren geweest), wel goed heeft volbracht. Moest ondanks het feit, dat de leiding van het V.V.O. ten deze zeer ernstig in gebreke is gebleven, het verband, dat met den Landbouwcrisisdienst reeds bestond, doordat de leiders dezelfde personen waren, nog worden verinnigd, zoover zelfs, dat het V.V.O. in dezen Landbouwcrisisdienst moest ondergaan? Daardoor werd de invloed van de leiders van den Landbouwcrisisdienst op de voedselvoorziening in oorlogstijd eerst recht geconsolideerd. Decentralisatie van plichten zou allicht tot beter resultaat hebben geleid. Als een krachtige persoonlijkheid, onafhankelijk van den Landbouwcrisisdienst de leiding zou hebben gehad, zou het er voor ons land, voor onze boeren en voor handel en nijverheid, veel beter hebben uitgezien.

Het bedrijfsleven door de sfeer van Rechtsonzekerheid, kenmerkend voor den Landbouwcrisisdienst, niervan de dupe.

Nu het gelukt is om, ondanks de Distributiewet, het V.V.O. onder de Landbouwcrisiswet te brengen, is de eerste slag voor het bedrijfsleven, voorzoover dit belang heeft bij deze distributie, verloren. Moeizaam zal de strijd zijn om geleidelijk de nadeelen, die daaruit, speciaal voor handel en nijverheid, voortspuiten en op den duur steeds duidelijker zullen blijken, weer ongedaan te maken.

Hoe objectief de betrokken ambtenaren van den Landbouwcrisisdienst ook trachten te zijn, zij zijn gekomen in de sfeer van den Landbouwcrisisdienst en onderdeel geworden van den landbouwcrisisstaat. Daarbij komt, dat velen van hen sterk agrarisch en in verschillende gevallen sterk coöperatief gezind zijn, zoodat hun waarde-oordeel over de te behartigen belangen niet steeds gelijk zal zijn aan dat van iemand, die den particulieren handelaar en fabrikant hoog aanslaat. De Provinciale Voedselcommissarissen zijn of waren o.a. bovendien allen leiders in landbouworganisaties of landbouwcoöperaties. Ook de plaatselijke bureauhouders zijn voor verreweg het grootste deel uit den agrarischen kring gerecrueteerd.

Legio zijn reeds de klachten van handel en nijverheid geweest, welke verband houden met het feit, dat de Landbouwcrisisdienst zoozeer agrarisch is georiënteerd. Nu de macht van dezen dienst nog weer zoo ontzaglijk werd uitgebreid, is het bedrijfsleven nog meer met handen en voeten aan het inzicht der crisisambtenaren onderworpen.

Om misverstand te voorkomen, moet hieraan echter onmiddellijk worden toegevoegd, dat door de Provinciale Voedselcommissarissen met zeer loffelijken ijver en met zeer veel goeden wil getracht wordt om aan allerlei bevoorrechtiging van de landbouwcoöperaties een einde te maken en om aan de wenschen van handel en nijverheid tegemoet te komen. Het gaat in dit onderdeel van het betoog echter niet om de vraag in hoeverre deze of die misstand thans nog bestaat. Het betreft hier de principieele vraag in hoeverre aan handel en nijverheid recht is wedervaren en op welke wijze deze hun belangen kunnen behartigen. Zoals de zaken nu staan, zijn speciaal handel en nijverheid dubbel gehandicapt. Om een tweede misverstand weg te nemen, zij opgemerkt, dat ook dezerzijds niet getwijfeld wordt aan het woord van den Minister, dat het bedrijfsleven ook ten deze zal worden ingeschakeld. Het is slechts de vraag of formeel en materieel men daarbij het bedrijfsleven, sterk gedifferentieerd als dit is, voldoende invloed zal geven.

Als men ziet, dat al de nieuw opgerichte Rijksbureaux, gebaseerd op de Distributiewet 1939, zoals bijv. die voor wol, enz., alle geleid worden door de voormannen uit de diverse branches en dat er slechts telkens één ambtenaar van het Departement in het bestuur van een dergelijk Rijksbureau zit en men ziet dan, dat bij de voedselvoorziening het bedrijfsleven bij de leiding geheel is uitgeschakeld en slechts advies kan geven, dan is het verschil wel zeer groot.

Formeel bestaat er geen beletsel. De distributiewet geeft in art. 16 het recht, buiten de distributiekringen en de burgemeesters om, de voorzieningen te treffen, welke noodig geacht worden. Het woord Rijksbureau komt in de wet niet eens voor. De Regeering is derhalve vrij de regeling der voedselvoorziening te maken precies zoals deze naar haar meening behoort te zijn. De eenige regeling, die indirect was afgewezen, was die van de Landbouwcrisiswet.

Ten aanzien van de Rijksbureaux is de Minister zijn toezegging om handel en nijverheid in te schakelen nagekomen en heeft hij zijn belofte vervuld. Ook de benoeming van distributie-inspecteurs, welke voor den middenstand van bijzonder belang kunnen worden, is daarvan een bewijs. De middenstand ontving bovendien zelfs een zeer duidelijken wenk om zelfstandig en uit eigen midden plaatselijke adviescommissies in te stellen.

Alleen wat de voedselvoorziening voor mensch en dier betreft, is het bedrijfsleven tot een zekere onderworpenheid gebracht en zal moeten worden afgewacht, hoe door landbouwcrisisambtenaren daarover zal worden beslist. En dit, terwijl een behoorlijk toezicht en doeltreffende controle van de zijde van het bedrijfsleven de beste waarborgen zouden geven, dat de aanwezige voorraden het meest efficiënt ten bate van onze voedselvoorziening zullen worden gebruikt.

Aan de Voorbereiding van onze Voedselvoorziening in Oorlogstijd heeft veel ontbroken.

Het is echter vooral de voorbereiding geweest, waaraan zeer veel heeft ontbroken. Als het Rijksbureau *Voorbereiding* Voedselvoorziening in Oorlogstijd zijn taak goed had volbracht, dan zouden ten eerste voldoende voorraden aanwezig zijn geweest om althans de wintermaanden goed door te komen. Ten tweede zou het niet noodig zijn geweest zoo plotseling de meest drastische maatregelen te treffen, waardoor de aanvoer van graan naar Nederland zoozeer werd afgeschrikt, en groote partijen graan, die naar Nederland hadden kunnen komen, naar andere landen werden verkocht.

Maar ook zou ten derde het V.V.O. alsdan hebben zorg gedragen, dat er op basis van de voorgeschreven Distributiewet een goede organisatie zou zijn geschapen, die de regeling op zich zou hebben kunnen nemen. Dan zouden de leiders van het V.V.O. rekening hebben moeten houden met de toezegging van den Minister, gedaan in de Memorie van Antwoord op

de Distributiewet 1939, dat goede aandacht geschonken zou worden aan den in het Voorloopig Verslag geuiten wensch om bij de voorbereiding en uitvoering der Distributieregelingen een plaats in te ruimen voor de organisaties van den handel.

Overigens had de Minister reeds bij de mondelinge behandeling van het noodwettje van 30 September 1938 verzekerd, dat niet met den handel alleen, maar met het geheele georganiseerde bedrijfsleven zooveel mogelijk overleg zou worden gepleegd en met belanghebbenden nauw contact zou worden gehouden.

De Distributiewet 1939 zij ook inderdaad Grondslag der Distributie.

Het is daarom van het grootste belang, dat de werking van de wet van 30 September 1938, welke met 31 December a.s. afloopt, niet wordt verlengd. Thans is het nog mogelijk om alles opnieuw op te bouwen voor zoover noodig en gewenscht met behoud van tegenwoordige functionarissen. De strijd wordt niet tegen personen gevoerd. Hoofdzaak is, dat handel en nijverheid komen uit de sfeer van rechteloosheid, welke zoozeer kenmerkend is voor den Landbouwcrisisdienst. Dit is zeer wel mogelijk en ligt in de bedoeling, wat o.a. ook blijkt uit de woorden terzake door Minister Steenberghe op 29 Sept. 1938 gesproken, toen hij zeide: „Wat betreft den twijfel, welchen de Kamer uitspreekt, dat de maatregelen, welke thans op de Landbouwcrisiswet worden gebaseerd, automatisch zouden ophouden van kracht te zijn door het vervallen van de onderhavige wet, kan worden opgemerkt, dat het in de bedoeling ligt, gelijk ook in de Memorie van Toelichting tot uiting komt, zoo spoedig mogelijk een wetsontwerp in te dienen, hetwelk deze materie regelt. Bij de inwerkingtreding van de Landbouwcrisiswet worden de getroffen maatregelen op die nieuwe wet overgeschakeld.”

Tevens zou daarbij het voordeel kunnen worden verkregen, dat de verwarring kan worden voorkomen, welke thans soms hopeloos is, doordat, naast de Distributiewet 1939, nu eens het V.V.O., dan weer de Provinciale Voedselcommissarissen, dan weer de Nederlandsche Akkerbouwcentrale en dan weer de Nederlandsche Meelcentrale optreedt.

Als de wet van 30 September 1938 met bijv. een jaar verlengd zou worden, zou wijziging van den toestand later echter veel moeilijker worden.

Vooraf thans Bureaux voor Contrôle en Advies dringend noodig.

In afwachting, ter voorbereiding en ter aanvulling van deze reorganisatie zouden echter aan het bedrijfsleven overeenkomstig de toezegging van den Minister groote bevoegdheden kunnen worden toegekend, d.w.z. geen, op den duur, onmachtige commissies, vanwege den Landbouwcrisisdienst ingesteld, maar Bureaux voor Contrôle en Advies of wil men als overgangsmaatregel: Commissies van Overleg, door het bedrijfsleven zelf gevormd, die na erkenning door den Minister *zelfstandig* kunnen optreden en haar invloed op de genomen en te nemen maatregelen kunnen laten gelden.

Als bij de Regeeringsbureaux, ingesteld krachtens de Distributiewet 1939, het bedrijfsleven in zijn geheel in zeer sterke mate zal zijn ingeschakeld, dan dient men niet schrikt te zijn met het geven van bevoegdheden aan de Commissies van Overleg, die ten aanzien van de voedselvoorziening de belangen van landbouw, handel en nijverheid voorstaan. Deze Commissies van Overleg, welke ook provinciegewijs zouden kunnen worden gevormd, zouden dezelfde bevoegdheden kunnen verkrijgen als de Leidsche Kamer van Koophandel gaarne zag toegekend aan de Bureaux voor Contrôle en Advies. Daarmede zou een eerste stap gedaan zijn in de richting van een tegenwoordiging van het bedrijfsleven bij de organen, die dit bedrijfsleven thans overheerschen. Onze maatschappelijke volksrechten en volksvrijheden zijn hier in het geding.

Dr. P. G. KNIBBE.

DE REPATRIERING VAN DE BALTEN UIT ESTLAND EN LETLAND.

De „Flurbereinigung“ in het Noord-Oosten.

Na eenige malen door het uitbreiden van de rijksgrenzen een betere congruentie van staats- en volksgrenzen tot stand te hebben gebracht, heeft Duitschland het over den anderen boeg gegooid. Thans zullen op eenige punten de volksgrenzen worden ingekrompen om een meer afgerond blok te krijgen. Volgens de rijksdagrede, die de Rijkskanselier op 6 October jl. hield, beschouwde hij als het voor Duitschland belangrijkste punt: „Eine neue Ordnung der ethnographischen Verhältnisse, das heisst eine Umsiedlung der Nationalitäten so, dass sich am Abschluss der Entwicklung bessere Trennungslinien ergeben, als es heute der Fall ist“.

De repatriering van de Baltten uit Estland en Letland, die, wat betreft Estland, reeds in vollen gang is, terwijl ingevolge de Duitsch-Letsche overeenkomst de in Letland wonende Duitschers vóór 15 December a.s. moeten zijn vertrokken, is de eerste schrede op dezen weg, die als eindpunt heeft de verdwijning van Duitsche minderheden in vreemde staten.

Kwantitatief is deze migratie van weinig belang. In Estland waren in 1934 van de 1.126.413 inwoners 16.346 Duitschers, dus nog geen 1½ pCt. In Letland was het aantal grooter, nl. in 1935 62.144, dit is 3 pCt. van de totale bevolking van 1.950.502. Bezie men deze volksverhuizing echter zuiver numeriek, dan doet men ze onrecht aan. Immers, sluit zij een periode van ongeveer 700 jaren af, waarin deze Duitschers tot voor kort tot de economische en culturele voorposten van West-Europa hebben behoord.

Geschiedenis.

Van de dertiende eeuw af, toen de Deutsche Kruisridders, spoedig gevolgd door kooplieden, hun activiteit tot de Oostkust van de Oostzee uitbreidden, is er een Deutsche minderheid in deze landstreken geweest, die overigens in den regel de lakens uitdeelde. Tot het einde van den oorlog van 1914—1918 wist deze groep zich, hoewel in de laatste helft der vorige eeuw reeds een relatieve teruggang viel waar te nemen, zeer goed te handhaven. Zoowel economisch als sociaal en cultureel, isoleerde zij zich sterk van de inheemsche bevolking. De economische structuur van deze landen, nl. een grootgrondbezit, dat vrijwel geheel in handen was van de Baltten, droeg er toe bij, dat deze Duitschers zich zonder veel steun van het Moederland eeuwen konden handhaven. Een overwoekering door de inheemsche bevolking was niet mogelijk, daar de groeiende inheemsche bevolking op de groote, extensief bebouwde landgoederen geen emplooi kon vinden, en noodgedwongen moest emigreeren. Dit geschiedde tot pl.m. 1850 overwegend naar Midden-Rusland, daarna ook naar Amerika.

De stichting van de zelfstandige republieken Estland en Letland heeft aan deze suprematie van de Baltten in één keer een einde gemaakt. De agrarische hervormingen, die spoedig na de stichting, in deze landen werden doorgevoerd, tastten het grootgrondbezit en daarmee de economische positie van de Baltten sterk aan, zelfs zoo sterk, dat de minderheid, die eeuwen lang stand had gehouden, niet meer de kracht had dezen schok op te vangen.

De gevolgen van de nieuwe bodemverdeeling — in Estland bleef van de twee millioen ha land, die de Duitschers tot 1919 in bezit hadden, slechts 15.000 ha over, in Letland verminderde het Deutsche grondbezit tot 2 pCt. van vroeger — waren tweërlei. In de eerste plaats verloren de oude eigenaren, de Baltten, hun overheerschende positie. In de tweede plaats ging de inheemsche bevolking, waarvan de groei gedurende eeuwen geremd was, een periode van een relatieve welvaart tegemoet. Als gevolg van deze schaarbeweging zijn de Baltten na de agrarische hervormingen in Estland en Letland in een steeds ongunstiger positie gekomen.

Een ouder wordend volk.

Het overgrote deel van de op het platteland wonende Baltten trok naar de steden, waar het zich, voor zoover deze plaatsen nog niet door volksgenooten waren bezet, een positie trachtte te veroveren in handel of industrie, dan wel tot de renteniers ging behooren. Van de Estlandsche bevolking woonde in 1934 ongeveer 29 pCt. in de steden, tegen 71 pCt. op het platteland. Voor het Deutsche bevolkingsdeel waren deze percentages respectievelijk 81 en 19. In Letland woonde in 1935 82 pCt. van de Deutsche bevolking in de steden, tegen 36 pCt. van de totale Letsche bevolking.

Na 1920 toonen de Baltten alle teekenen van een uitstervend, rentenierend volk zonder expansieve kracht.

	Actieve en passieve bevolking in Letland (1930)					
	Totaal	%	Actief	%	Passief	%
Totaal	1.900.045	100	1.215.743	64	684.302	36
Letten	1.394.957	100	927.122	66	467.835	34
Duitschers	69.855	100	37.040	53	32.815	47
Russen	201.778	100	124.227	62	77.551	38

Zoals uit bovenstaand staatje blijkt, bedroeg het actieve deel van de Deutsche bevolking in Letland slechts 53 pCt. van het totaal, bij een gemiddelde voor het geheele volk van 64 pCt. In Estland is dit percentage zelfs nog iets lager.

De bevolkingsopbouw in de beide landen is voor de Baltten zeer ongunstig wegens het groote aantal relatief oudere personen.

Bevolkingsopbouw in Estland (1934) en Letland (1935) in %

Leeftijdsgroep	Estland		Letland	
	Tot.	Duitschers	Tot.	Duitschers
Minder dan 1 jaar			1.8	1.1
1—4 „	15.6	9.6	7.2	4.9
5—9 „			8.3	6.7
10—14 „			5.9	5.2
15—19 „			9.0	7.9
20—24 „	17.9	15.7	9.5	8.0
25—29 „			8.8	8.0
30—34 „	15.3	13.6	7.1	6.9
35—39 „			6.5	6.5
40—44 „			6.2	6.9
45—49 „			12.6	13.8
50—54 „	10.6	13.9	5.7	7.1
55—59 „			5.3	6.5
60—64 „			8.0	11.6
65—69 „				
70 jaar en ouder	5.6	8.9		

In 1934 was van het totale aantal inwoners in Estland 24.2 pCt. ouder dan 49 jaar; bij de ouderwordende Baltten was dit percentage 34.4. In Letland, in welk land de bevolking iets jonger is, was het bevolkingsdeel ouder dan 49 jaar 23.7 pCt. van het totaal. Hoewel de veroudering der Baltten in dit land minder sterk is dan in Estland, was in 1935 het percentage der Baltten ouder dan 49 jaar nog 30.6.

Bevolkingsafnemning.

De veroudering van de Deutsche bevolking in Estland en Letland ging gepaard met een dalend geboorte- en een stijgend sterftecijfer, waardoor de natuurlijke toeneming reeds lang in een afnemning is omgeslagen. Ook de andere bevolkingsdeelen in deze landen ontkwamen niet aan de daling van het geboortecijfer. Deze teruggang leidde echter tot een geringer accres, zonder dat er sprake is van een vermindering van den bevolkingsomvang.

Bij het bovenstaande komt nog, dat de isolering, waaraan het te danken was, dat de Baltten zich gedurende eeuwen vrij goed staande konden houden, ook zeer snel verdween. De scherpe grenslijnen tusschen Baltische landeigenaren en inheemsche ar-

Bevolkingsgroei in Estland en Letland.

	Estland		Letland	
	Totaal	Duitschers	Totaal	Duitschers
1927	+ 349	- 151	+ 12.669	- 190
1929	- 1.068	- 185	+ 7.161	- 331
1931	+ 1.437	- 145	+ 10.081	- 325
1933	+ 1.736	- 143	+ 8.257	- 351
1935	+ 1.027	- 90	+ 6.759	- 450
1937	-	-	+ 6.780	- 465

beiders vervaagden, evenals de scherpe afscheiding van de intellectueele Balten en de ongeletterde inheemschen. De agrarische hervorming in deze landen gaf den arbeiders met steun van overheidswege de kans zelfstandige boeren te worden. Door de krachtige wijze, waarop de Letsche regeering het onderwijs aanpakte, daalde het percentage analfabeten onder het gros van de bevolking (de Letten) tot 8 pCt. in 1935, waarmede het het analfabetenpercentage onder de Duitse Balten met slechts 5½ pCt. overtrof.

Hoewel de Balten nog tot het welgestelde deel van de bevolking bleven behooren en tot op zekere hoogte de intellectueele groep bleven vormen, had de opheffing van hun isolement tot gevolg, dat het aantal gemengde huwelijken snel vermeerderde. Over de periode 1932 t/m 1935 was in Estland in 41 pCt. van de huwelijken van Duitse mannen de vrouw van andere nationaliteit; bij 34 pCt. van de huwelijken van Duitse vrouwen waren de mannen van niet-Duitse nationaliteit. In Letland waren in 1937 de percentages van deze huwelijken respectievelijk 36 en 33.

Een nauwkeurige berekening van de reproductie-cijfers van de Balten is niet te maken. Een ruwe schatting geeft een uitkomst van ongeveer 0.6.

Op grond van het verloop der laatste jaren mag men gerust aannemen, dat de Balten in Estland en Letland self-liquidating waren geworden. Zij bleken niet bestand tegen de economische hervormingen van de laatste twintig jaren. Deze groep, die zich dank zij een krachtige economische basis gedurende eeuwen onder tal van wisselende politieke omstandigheden had kunnen handhaven, verdween in eenige jaren, toen deze basis wegviel. Indien thans niet een einde was gemaakt aan de Duitse minderheid in deze landen, zou deze minderheid toch binnen afzienbaren tijd zijn verdwenen, voor een deel uitgestorven, voor de rest geassimileerd.

Economische gevolgen voor de emigratielanden.

De plaats, die de Balten in Estland en Letland gedurende de laatste twintig jaren hebben ingenomen, is niet zoodanig, dat deze emigratie belangrijke economische gevolgen voor deze landen zal hebben. Behalve in den handel in de steden nemen de Balten vrijwel geen eenigzins belangrijke plaatsen in het economische leven van Estland en Letland in. In Estland is, met uitzondering van den groothandel, die wat aantal bedrijven betreft voor 8½ pCt. in handen van Duitschers is, de economische positie van de Balten zelfs vrijwel te verwaarloozen. Behalve in den groothandel toonen zij nog eenige activiteit op industrieel gebied, terwijl het bankwezen vrijwel geheel in handen van Estlanders is. In Riga, waar ongeveer 60 pCt. van den handel in handen van de Balten is, is het niet uitgesloten, dat zich aanvankelijk eenige moeilijkheden zullen voordoen, zonder dat deze echter van langen duur kunnen zijn.

De regelingen inzake de liquideering van de Duitse vermogens in Estland en Letland zijn zoodanig, dat hieruit evenmin ernstige complicaties kunnen voortvloeien. De uit Estland vertrekkende Duitschers mogen persoonlijke goederen ter waarde van Kr. 500 medenemen, Estische valuta tot een maximum van Kr. 50. De andere bezittingen zullen geleidelijk worden verrekend. De Duitschers in Letland mogen hun roerende goederen, met uitzondering van o.m. deviezen, valuta en edele metalen, medenemen; de onroe-

rende goederen zullen vóór eind 1941 verkocht worden. Hier komt nog bij, dat verschillende vermogens van Esten en Letten in Duitschland, die wegens den uitgekomen oorlog naar hun landen wenschten terug te keeren en ingevolge de Duitse deviezenbepalingen hun vermogens niet konden overbrengen, thans vermoedelijk met de vermogens van de Balten zullen worden verrekend.

Economische gevolgen voor Duitschland.

Het ligt in de bedoeling de immigranten in het gebied van den Poolschen Corridor te vestigen, en door een nieuwe Duitse volksbrug met Oost-Pruisen ook hier een samenvallen van staats- en volksgrenzen tot stand te brengen. Het Duitse karakter van Posen en Pommeren is gedurende de laatste twintig jaren sterk aangetast. Vergeleken met 1910, is de Duitse bevolking in Pommeren met 74 pCt., die in Posen met 65 pCt. verminderd. De belangrijkste reden hiervan is wel de doorgevoerde agrarische hervorming geweest, die in Polen van 1920 af systematisch is doorgezet. De verkaveling van het grondbezit heeft vooral de Duitschers, die van het platteland werden verdreven, getroffen. Hierdoor heeft Duitschland in deze gebieden landarbeiders en boeren noodig, die het onder de immigranten maar weinig zal vinden. Volgens de volkstelling van 1930 waren in Letland nog geen 6.000 Duitschers in den landbouw werkzaam, een aantal, dat in den loop der jaren ongetwijfeld nog aanzienlijk verminderd is. In Estland is de situatie ongeveer gelijk. Van de Duitse bevolking vonden slechts ruim 800 personen, d.i. ongeveer 5 pCt., emplooi in de agrarische bedrijfstakken.

Directe economische winst is er voor Duitschland niet uit de migratie te verwachten. Het is zelfs zeer de vraag, of de Balten op den duur krachtig genoeg zullen blijken om zonder steun den Corridor weer geheel te verduitschen.

Dr. A. WINSEMIUS.

AANTEKENINGEN.**Gevolgen van de economische politiek in Ierland.**

Alvorens een beschouwing te geven van de gevolgen van de economische politiek in Ierland, zullen wij eerst in het kort uiteenzetten de economische structuur van dit land en den aard van de door de Regeering genomen maatregelen.

Ierland is een agrarisch land; 53 pCt. van het arbeidende deel van de bevolking is werkzaam in veeveelt of landbouw, terwijl 70 pCt. van de totale oppervlakte van het land hiervoor in gebruik is ¹⁾. Het overgrootste deel van den Ierschen export bestaat dan ook uit veeveelt- en landbouwproducten, terwijl er voor het overige nog uitvoer plaats vindt van whiskey en bier, welke uitvoer echter de laatste jaren sterk is teruggegaan, tengevolge van het feit, dat de Iersche ondernemingen eigen fabrieken in Engeland openden.

Twee factoren, die op de Iersche economische structuur van grooten invloed zijn, zijn: a. de geringe bevolkingsdichtheid, n.l. 3 miljoen menschen op een land 2 maal zoo groot als Nederland, b. de jaarlijksche bevolkingsafnemings. Deze laatste is een gevolg van het feit, dat het emigratiecijfer het geboorte-overschot overtreft.

Hierbij komt nog het verschijnsel van den trek van de plattelandsbevolking naar de steden, welke zoo sterk is, dat in sommige graafschappen de bevolking, vergeleken met een eeuw geleden, tot op minder dan een derde is teruggegaan.

Van de landbouwcrisis van 1928, tengevolge van de dalende prijzen van graan- en andere agrarische producten, heeft Ierland weinig nadeel ondervonden. Zelfs heeft het een tijdelijk voordeel genoten, toen de prijzen van het veevoeder in veel sterkere mate daal-

¹⁾ 82 pCt. van de oppervlakte, bij de boeren in gebruik, is ingenomen door grasland. De rest van de totale oppervlakte van het land is als volgt verdeeld: bosch 1.4 pCt.; stedelijke grond, bergweiden en woeste grond pl.m. 29 pCt.

den dan de prijzen van de veeteeltproducten. In 1932 begonnen echter de eerste moeilijkheden, toen de daling in de prijzen van de veeteeltproducten zich nog doorzette, terwijl de voederprijzen niet langer daalden. Deze moeilijkheden namen nog in sterke mate toe, toen in 1933 de economische kwestie met Groot-Brittannië ontstond, waarbij van Iersche zijde de aan het Vereenigd Koninkrijk verschuldigde afbetalingen gestaakt werden, waarop dit laatste land retorsierechten op de Iersche producten instelde. Aangezien 93 pCt. van den Ierschen uitvoer gericht is op Groot-Brittannië, begonnen toen de moeilijke tijden eerst met recht.

De economische politiek van de Iersche Regeering kunnen wij met een enkel woord aanduiden als industrialisatie politiek. Zij bestaat in hoofdzak uit de volgende maatregelen.

Voor de veeteelt- en landbouwproducten werd een exportpremie gegeven, die grootendeels de door Groot-Brittannië geheven invoerrechten compenseerde. Verder is er een streven naar zelfvoorziening, waarbij door middel van minimumprijzen en een maalgod, de graanbouw weer sterk is toegenomen; een derde van de benodigde tarwe wordt thans binnenslands verbouwd. Ook de teelt van suikerbieten is door den Regeeringssteun sterk toegenomen; zij voorziet thans voor de helft in de binnenlandsche behoefte van suiker. Voor volledige zelfvoorziening met granen is slechts 10 pCt. van alle weidegrond noodig. Bij een juiste keuze van de gronden, zou een dergelijke verschuiving den export van veeteeltproducten slechts weinig beïnvloeden.

De industrie werd beschermd door middel van het heffen van uitvoerrechten en door contingenteringen. De meeste bedrijven werden opgericht met kapitaal, verstrekt door de „Industrial Credit Company”, een Regeeringsinstelling. Het binnenlandsche particuliere kapitaal toonde geen belangstelling voor deze nieuwe industrieën; wel heeft het buitenland er nog vrij veel kapitaal in geïnvesteerd. Grote moeilijkheden ondervindt de industrie echter, doordat Ierland in het geheel niet beschikt over grondstoffen, terwijl ook de kolommen niet in de eigen behoefte kunnen voorzien.

De loonen van de vakarbeiders zijn over het algemeen hoog, de industriele ervaring is echter gering, terwijl het industriele crediet duur is. Een en ander maakt, dat de productiekosten en dus de prijzen hoog zijn.

De beide oogmerken van de Iersche regeering bij de gevoerde politiek zijn: Ierland economisch onafhankelijk te maken en tegelijkertijd de werkloosheid te bestrijden. Deze laatste is ontstaan door het stopzetten van de emigratie naar Amerika, doch is weer gedeeltelijk gecompenseerd door een vergrootte emigratie naar Engeland na 1933.

De gevolgen van de genomen economisch-politieke maatregelen kunnen het best beschouwd worden aan de hand van een staat, welke opgenomen is in het Juli-Augustusnummer van de „Monthly Review” van de Midland Bank te Londen, waarin de Iersche betalingsbalans wordt besproken. Deze staat geeft de bedragen van sommige posten, of samenvattingen van posten, van de betalingsbalans sedert 1931.

De bedragen zijn in millioenen £, creditcijfers zijn gemerkt +, debetcijfers —.

	1931	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Invoer	-49.7	-35.2	-38.8	-37.0	-39.4	-43.5	-41.0
Uitvoer	+35.5	+18.4	+17.6	+19.6	+22.0	+22.2	+23.9
Invoerverschot . .	-14.1	-16.8	21.2	-17.4	-17.4	-21.3	-17.2
Netto ontv. rente div. +	5.7	+6.0	+6.3	+5.6	+5.2	+5.3	+6.2
„ „ van emigr. +	4.4	+3.5	+2.7	+2.9	+3.0	+3.0	+3.0
„ „ v. pens oen. +	3.1	+2.9	+2.8	+2.7	+2.6	+2.5	+2.4
Andere inkomsten .	-2.5	+3.1	+3.0	+2.6	+2.9	+3.1	+2.8
Saldo	-3.3	-1.3	-6.3	-3.7	-3.6	-7.3	-2.8

Bezien wij de verschillende posten afzonderlijk, dan blijkt, dat terwijl in 1931 70 pCt. van den invoer werd gedekt door uitvoer, dit percentage in 1938 nog beneden de 60 pCt. bleef. De oorzaken van de sterkere daling van het uitvoercijfer, in vergelijking met het invoercijfer, zijn:

a. De verminderde uitvoer naar Groot-Brittannië, tengevolge van de economische kwestie met dit land. Nadat in 1935 de z.g. „steenkool-runderen contracten” tot stand kwamen, trad hier al eenige verbetering in, welke zich doorzette, toen men in 1938 volledig tot overeenstemming kwam, Groot-Brittannië liet de invoerrechten op de Iersche producten vallen, zoodat de uitvoerpremies konden wor-

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	30 Oct.-5 Nov. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	30 Oct.-5 Nov. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	1939	1938
Tarwe	4.653	674.966	1.288.626	3.085	62.325	7.325	737.291	1.295.951
Rogge	—	141.358	187.928	—	1.700	—	143.058	187.928
Boekweit	—	11.920	14.337	—	—	—	11.920	14.337
Mais	14.800	564.750	1.048.095	9.286	72.789	78.457	637.539	1.126.552
Gerst	—	228.710	437.800	—	12.500	22.747	241.210	460.547
Haver	—	169.085	197.443	—	2.360	8.462	171.445	205.905
Lijnzaad	1.500	129.860	135.793	300	217.798	191.718	347.658	327.511
Lijnkoek	4.650	72.638	49.728	—	150	225	72.788	49.953
Tarwemeel	—	44.550	49.115	—	5.446	9.625	49.996	58.740
Andere meelsoorten	700	19.444	29.602	100	4.912	4.554	24.356	34.156

Noot bij groothandelsprijzen. (Zie blz. 836/837)

¹⁾ *Tarwe*: Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2; van Jan. 1931 tot 26 Sept. 1932 79 kg La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2; van 5 Febr. 1934 tot 6 Juli 1936 80 kg La Plata; van 6 Juli 1936 tot 30 Nov. 1936 Manitoba; van 30 Nov. 1936—2 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 2 Aug.—16 Aug. 1937 La Plata; van 16—23 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 23 Aug. 1937—19 Juni 1938 La Plata; van 19 Juni—15 Aug. 1938 Bahia Blanca; van 15 Aug.—5 Sept. 1938. Hardwinter No. 2. Van 5—12 Sept. 1938 Hardwinter No. 1. Tot 28 Nov. 1938 80 kg Zuid-Russische.

Rogge: Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2; van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74/5 kg Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct. 1933 No. 2 Canada; van 2 Oct. 1933—25 Oct. 1937 La Plata. Van 25 Oct. 1937—20 Maart 1939 74 kg Russische.

Gerst: Tot Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2; van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 64/5 kg Zuid-Russische; van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3;

van 19 Sept. 1932 tot 24 Juli 1933 62/63 kg Zuid-Russische; van 24 Juli 1933—7 Oct. 1935 64/65 kg La Plata; van 7 Oct. 1935—18 Mei 1936 62/63 kg Zuid-Russische; van 18 Mei 1936—23 Aug. 1937 64/65 kg La Plata; van 23 Aug. 1937—1 Jan. 1938 64/65 kg Russische; van 1 Jan. 1938—31 Jan. 1938 65/6 kg Russische. Van 31 Jan. 1938—7 Juni 1938 64/65 kg Russische. Van 7 Juni 1938—20 Maart 1939 64/65 kg Amer. No. 3. Van 20 Maart 1939—4 Sept. 1939 64/65 kg La Plata.

Mais: Tot Jan. 1937 2000 kg La Plata. Van Jan. 1937—4 Sept. 1939 Amer. Mixed No. 2.

Lijnzaad: Vanaf 1 Jan. 1938 per 1000 kg tevoren per 1960 kg. De vroegere prijzen werden herleid op basis van 1000 kg.

Benzine: Tot 11 Juli 1939 Gulf Exp. 64/66° 375 EP.

Kaas: Van 29 Sept.—13 Oct. 1939 consumptie.

Cacao: Noteering vanaf 11 Sept. 1939 in Guldens.

Kalksalpeter: Vanaf November 1939 niet meer verkocht in jute balen, doch uitsluitend in papieren balen. De noteeringen zijn vanaf Juli 1939 gerectificeerd.

den opgeheven, terwijl de Iersche Regeering een betaling van £10 miljoen verrichtte aan het Vereenigd Koninkrijk. Toch wordt de mogelijkheid van een grooteren afzet aan Engeland door de Ieren niet voldoende uitgebuit. Het Iersche contingent in den invoer van zuivelproducten in Engeland bedraagt slechts 3 pCt., zoodat de Ieren dit nog sterk zouden kunnen uitbreiden zonder dat dit de prijzen veel zou beïnvloeden.

b. De prijzen van de veeteeltproducten zijn sterker gedaald dan die van de verschillende ingevoerde fabrikaten.

c. Voor de industrialisatie was invoer van grondstoffen, machines en halfabrikaten noodzakelijk. Er bestaat nu hoop, dat de invoer, vooral van de laatste twee soorten, eenigermate zal afnemen, nu de verschillende ondernemingen langzamerhand gevestigd zijn en op gang komen.

Tegenover deze tekorten staat evenwel het voordeel, dat terwijl de waarde van de totale technische uitrusting voor de industrie in 1931 £25½ miljoen bedroeg, dit bedrag in 1937 gestegen was tot £34½ miljoen.

Uit de netto-ontvangsten aan interest en dividenden valt te zien, dat ook Ierland behoort tot een van de weinige crediteurlanden. Het in het buitenland geïnvesteerde kapitaal gaf in 1938 £13¼ miljoen inkomen. Van de andere netto-ontvangsten, zooals geldzendingen door emigranten en pensioenen uit Engeland mag worden aangenomen, dat deze zullen afnemen, de laatste zelfs vrij spoedig. Ook van de „andere inkomsten”, waarvan die van de Ziekenhuis-Sweepstake een groot deel uitmaken, en van de uitgaven van Amerikaansche touristen, is men niet zeker.

Daar niet van alle posten gegevens aanwezig waren, zijn de saldi der betalingsbalansen niet geheel en al betrouwbaar, doch men mag wel aannemen, dat, behalve misschien in het jaar 1933, deze saldi steeds negatief zijn geweest. Deze saldi moeten op de een of andere wijze vereffend worden, hetzij door middel van buitenlandsche activa, of door het opnemen van leeningen. Blijkens de bankbalansen zijn in de jaren 1933—'34 en 1937—'38 veel buitenlandsche activa opgenomen; de daarvan bekende cijfers staan echter slechts in zeer verwijderd verband met de genoemde saldi. De Minister-President De Valera heeft verklaard, dat de 900 fabrieken en werkplaatsen, die voor deze verminderde buitenlandsche activa in de plaats zijn gekomen van veel meer waarde voor het Iersche volk zijn, en dat hij het verder terugtrekken van deze activa voor dit doel zelfs zou toejuichen.

Het rapport van 1938 van de Banking Commission bevat hiertegen echter een duidelijke waarschuwing. De commissie wijst erop, dat de rentetransfer een van de weinige posten is op de betalingsbalansen, waarop men kan rekenen en die het land in tijden van nood door de kapitaalschaarschte heen kunnen helpen, en het onafhankelijk maken.

Dit is echter niet de eenige critiek van de commissie op de door de Regeering gevolgde politiek. Zij wijst er ook op, dat de verschillende invoerrechten, contingenteringen, vrijstellingen hiervan voor bepaalde fabrikanten, en andere maatregelen door teveel verschillende instanties worden genomen en onvoldoende openbaar worden gemaakt. Hierdoor ontstaat een nieuw element van onzekerheid in het zakenleven, dat een eenigszins verder vooruitzien onmogelijk maakt. Verder dragen al deze maatregelen bij tot het verhoogen van de kosten van levensonderhoud door stijgende prijzen. Een en ander beïnvloedt weer de productiekosten van de industrie, zoodat deze aldus nooit voor export zal kunnen werken. Ook de financiering van de industrie is volgens haar niet op de juiste wijze geschied; een te groot deel wordt ingenomen door preferent kapitaal, waarop een veel te hooge rentelast drukt.

Samenvattend zien wij, dat de vooruitzichten voor

de veeteelt en landbouw in Ierland, vooral na de overeenkomst met Groot-Brittannië, gunstig zijn. Dit is natuurlijk van groot belang, ook voor de nieuwe industrieën, wier bestaan afhankelijk is van de *binnenlandsche* welvaart, daar zij geheel op deze markt zijn aangewezen. Gezien de geringe bevolking en de onwaarschijnlijk van export, zullen deze industrieën echter steeds gedoemd zijn om kleine bedrijven te blijven.

De bedoeling van de Iersche Regeering zal echter steeds zijn — zooals de Minister-President in het debat over het „Banking-Commission Report” opmerkte —, „te trachten zooveel mogelijk de dingen, die wij noodig hebben, te produceeren met behulp van eigen hulpbronnen en eigen arbeid, terwijl export alleen zal worden aangemoedigd, voor zoover deze noodig is om die producten te betalen, die wij zelf niet kunnen produceeren”.

MAANDCIJFERS.

HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

	Amsterdam	Arnhem	Den Haag Volle eigen- dom	Den Haag Pacht	Middel- burg	Rotter- dam	Zwolle
1933.....	4.67	4.98	4.93	5.01	4.98	4.70	4.89
1934.....	4.49	4.65	4.69	4.95	4.89	4.52	4.65
1935.....	4.54	4.54	4.58	4.80	4.50	4.40	4.44
1936.....	4.58	4.69	4.63	4.87½	4.50	4.47	4.51
1937.....	4.—	4.—	4.04	4.34	4.—	4.12	4.03
1938.....	3.74	3.77	3.72	3.91	3.81	3.79	3.59
Jan. 1938 ..	4.—	4	3.90	—	4-3½ 1)	4.14	3½-4¼
Febr.	3.75	4-¼	4.—	4	4-3½ 1)	3.75	3½-4
Maart	3.50	3½-4	3.90	4.10	4-3½ 1)	4.15	3½-4
April	3.60	3½-4	—	4	4-3½ 1)	3.72	3½-4
Mei	3.50	3½-4	3.75	3.75	4-3½ 2)	3.52	3½-4
Juni	3.50	3½-4	3.75	—	4-3½ 1)	3.81	3½-4
Juli.....	4.—	3½-4	3.50	4.—	4	3.75	3½-4¼
Aug.	—	3½-4	3.75	—	4	3.69	3½-4
Sept.	—	3½-4	3.50	—	4-3½ 1)	3.50	3½-4
Oct.	3.75	3½	3.75	4.—	4-3½ 1)	—	3½
Nov.	4.—	3½	3.50	3.50	4	3.76	3½
Dec.....	3.75	3½-4	3.65	—	4-3½ 1)	3.92	3½
Jan. 1939 ..	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ 2)	3.35	3½
Febr. „ ..	3.50	3½-4	3.75	—	4-3½ 1)	3.57	3½-4
Mrt. „ ..	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ 1)	4.—	3½
April „ ..	3.50	3½	3.75	—	4-3½ 1)	3.70	3½
Mei „ ..	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ 2)	3.74	3½-½
Juni „ ..	3.50	3½-4	3.75	4.25	4-3½ 1)	4.—	3½
Juli „ ..	3.50	3½-4	3.75	4.—	4-3½ 1)	3.82	3½-½
Aug. „ ..	4.—	4	3.50	—	4-3½ 1)	—	3½
Sept. „ ..	4.25	3½	4.—	—	4-3½ 3)	—	4
Oct. „ ..	4.06	—	4.—	4.25	4	4.35	3½-4

1) Voor hypotheeken op gebouwen 4 0/0; voor hypotheeken op landerijen 3½ 0/0.

2) Voor hypotheeken op gebouwen deels 4 0/0, deels 3½ 0/0; voor hypotheeken op landerijen 3½ 0/0.

3) Voor hypotheeken op gebouwen 4 0/0; voor hypotheeken op landerijen deels 3½ 0/0, deels 4 0/0.

Nadruk verboden

ONTVANGEN BOEKEN.

Die Schalthebel der Konjunktur door Paul Binder. (München—Berlijn 1939; Verlag von R. Oldenbourg. Prijs R.M. 4.80).

Treasuries and central banks door D. W. Dodwell. (Londen 1934; P. S. King & Sn. Ltd. Prijs 10/6).

Enige economische grondslagen voor de belastingpolitiek door Dr. B. Schendstok. Proefschrift. No. 46 der Geschriften van de Vereeniging voor Belastingwetenschap. (Purmerend 1939; J. Muusses).

Lijst van litteratuur nopens De Nederlandsche Bank, in tijdschriften, dagbladen en mengelwerken tot op 31 Maart 1939 verschenen, samengesteld door A. M. van de Waal. (Amsterdam 1939; J. H. de Bussy).

Handbuch der Schweizerischen Produktion 1939. Uitgave van de Schweizerische Zentrale für Handelsförderung. (Zürich-Lausanne 1939. Prijs Fr. 6.—).

Moderne kostprijsopvattingen door Drs. A. M. Groot. (Purmerend 1939; J. Muusses. Prijs f 2.25).

Législation et activités sociales en Suède. Uitgegeven in opdracht van de Zweedsche Regeering. (Stockholm 1939; Tryckeriaktiebolaget Tiden).

STATISTIEKEN.

Laatstbekende noteringen te Amsterdam en Rotterdam, op 1 Nov. 1939 voor telegrafische uitbetaling op:

	Gulden per	Pari	Koers	Bank-disconto
<i>Europa.</i>				
Londen *)	£	—	7.53½	2
Berlijn *)	100 Mark	59.26 ^a	75.60	4
Parijs *)	100 Franc	—	4.27½	2
Brussel *)	100 Belga	24.90 ^a	31.39	2½
Luxemburg	100 Franc	6.22 ^a	7.87½	—
Zürich *)	100 "	—	42.23½	1½
Praag	100 Kronen	—	6.45	—
Boedapest	100 Pengö	43.51	33.25	4
Boekarest	100 Lei	1.48 ^a	1.35	3½
Sofia	100 Leva	1.79 ^a	2.30	6
Belgrado	100 Dinar	—	4.42½	5
Istanbul	Turksch £	—	1.46½	—
Athene	100 Drachme	—	1.30	6
Milaan	100 Lira	—	9.52½	4½
Madrid ^b)	100 Peseta	48.—	20.—	5
Lissabon	Escudo	—	0.0685	4
Kopenhagen *)	100 Kronen	—	36.42½	5½
Oslo *)	100 "	—	42.82½	4½
Stockholm *)	100 "	—	44.90	2½
Reickjavick	100 IJsl. Kr.	—	32.75	—
Warschau	100 Zloty	27.90 ^a	—	—
Kovno (Litauen)	100 Lita	24.88	31.87½	5
Riga (Letland)	100 Lat	48.—	35.25	5
Tallinn (Estland)	100 Estl. Kr.	—	44.90	4½
Helsingfors	100 Finnmark.	—	3.72½	4
Moskou	Tjerwonets (100 Roebel)	—	35.—	4
Danzig	100 Gulden	27.90 ^a	—	—
<i>Amerika.</i>				
New-York *)	\$	1.46 ^a	1.88½	1
Montreal	Canad. \$	—	1.68½	—
Mexico	Mex. Dollar	—	0.32	—
Buenos Aires	Peso (papier)	—	0.44½	—
La Paz (Bolivia) ^b)	Boliviano	—	—	—
Rio de Janeiro	Milreis (pap.)	—	0.10	—
Valparaiso	Peso (papier)	0.15	0.06½	—
Bogota (Columbia) ^b)	Peso	—	1.20	—
Quito (Ecuador)	Sucre	—	—	—
Lima (Peru)	Sol	—	0.32½	—
Montevideo (Urug.)	Peso	—	0.70	—
Caracas (Venezuela)	Bolivar	—	0.60	—
Paramaribo	Gulden	—	1.00½	—
San José (C. Rica)	Colon	—	—	—
Guatemala	Quetzal	—	1.88½	—
Willemstad (Curaç.)	Gulden	—	1.00½	—
Managua (Nicar.) ^b)	Cordoba	—	—	—
San Salvador ^b)	Colon	—	—	—
<i>Azië.</i>				
Calcutta	Rupee	—	0.57	3½
Batavia	Gulden I.G.	—	1.00½	3
Kobe	Yen	—	0.44	3.285
Hongkong	Dollar	—	0.47	—
Shanghai	Dollar	—	0.16	—
Singapore	Straits Doll.	1.41	0.90	—
Manilla	Phil. Peso	—	0.94	—
Teheran ^a) (Perzië)	Pahlavi	—	—	—
Bangkok	Baht	—	0.72½	—
<i>Afrika.</i>				
Kaapstad	£	—	7.52	—
Alexandrië	Egypt. £	—	7.72½	—
<i>Australië.</i>				
Melbourne, Sidney en Brisbane	£	—	6.02½	—
Nieuw Zeeland	£	—	6.07½	—

1) Off. 0.36 vrije markt 0.09. 2) Milreis Goud. 3) Goudpeso. 4) Munteenheid = Rail (= een Kran). 5) Nom. *) Not. te A'dam. Ov. not. part. opg.

BANKDISCONTOS.

Ned. (Disc. Wissels. 3 28 Aug. '39)	Lissabon	4 11 Aug. '37
Bk. { Bel. Binn. Eff. 3½ 28 Aug. '39	Londen	2 26 Oct. '39
{ Vrsch. in R.C. 3½ 28 Aug. '39	Madrid	5 15 Juli '35
Athene	N.-York F.R.B.	1 26 Aug. '37
Batavia	Oslo	4½ 21 Sept. '39
Belgrado	Parijs	2 3 Jan. '39
Berlijn	Praag	3 1 Jan. '36
Boekarest	Pretoria	3 15 Mei '33
Brussel	Rome	4½ 18 Mei '36
Boedapest	Stockholm	2½ 1 Dec. '33
Calcutta	Tokio	3.46 11 Mrt. '38
Dantzig	Warschau	4½ 18 Dec. '37
Helsingfors	Zwits. Nat. Bk.	1½ 25 Nov. '36
Kopenhagen		

1) 1½% bankwissels i.z. verk. Belgische prod. in het buitenland.

OPEN MARKT.

	1939				1938	1937	1939
	4 Nov.	30 Oct./5 Nov.	23/28 Oct.	16/21 Oct.	31 Oct./5 Nov.	1/6 Nov.	14/19 Aug.
Amsterdam Partic. disc.	1½-3/8	1½-5/8	1½-2¼	1½-2½	3/8-5/8	¼	½
Prolong.	1¼	1¼-2	2	2	1½	1½	¾
Londen Daggeld.	3/4-1¼	3/4-2¼	3/4-2¼	1½-2¼	1/2-1	1/2-1	1/2-3¼
Partic. disc.	1½-2	1½-2	1½-2	1½-2	1½-2	1½-2	1½-2
Berlijn Daggeld	2½-5/8	2-5/8	2-5/8	17/8-2¼	2½-3¼	2½-3	2¼-5/8
Maandgeld	2½-5/8	2½-5/8	2½-5/8	2½-5/8	2¼-3	2½-7/8	2½-5/8
Part. disc.	2¼	2¼	2¼	2¼	2¼	2¼	2¼
Warenw...	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2
New York Daggeld	1	1	1	1	1	1	1
Partic. disc.	1½	1½	1½	1½	1½	1½	1½

1) Koers van 27 Oct. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag. 2) 28 Oct. 3) 23-28 Oct.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
31 Oct. 1939	1.88½	7.52½	75.60	4.27	31.41	101
1 Nov. 1939	1.88½	7.53½	75.60	4.27½	31.39	100½
2 " 1939	1.88½	7.53½	75.60	4.27½	31.40	101½
3 " 1939	1.88½	7.52½	75.60	4.27	31.38	100½
4 " 1939	1.88½	7.50½	75.50	4.26½	31.37	100½
6 " 1939	1.88½	7.47½	75.20	4.23½	31.46	100½
Laagste d.w ¹)	1.88	7.40	75.—	4.23	31.30	100
Hoogste d.w ¹)	1.88½	7.50½	76.—	4.28	31.47½	101½
Muntpariteit	1.469	12.1071	59.263	9.747	24.906	101

Data	Zwitserland *)	Praag 1)	Boekarest 1)	Milaan **)	Madrid **)
31 Oct. 1939	42.25	—	—	—	—
1 Nov. 1939	42.23½	—	—	—	—
2 " 1939	42.24	—	—	—	—
3 " 1939	42.23½	—	—	—	—
4 " 1939	42.23½	—	—	—	—
6 " 1939	42.25	—	—	—	—
Laagste d.w ¹)	42.20	—	—	—	—
Hoogste d.w ¹)	42.30	—	—	9.60	—
Muntpariteit	48.003	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Oslo *)	Helsingfors 1)	Buenos Aires 1)	Montreal 1)
31 Oct. 1939	44.90	36.42½	42.85	3.75	44½	168½
1 Nov. 1939	44.92½	36.42½	42.82½	3.75	44½	169
2 " 1939	44.90	36.42½	42.85	3.75	44½	169½
3 " 1939	44.90	36.40	42.85	3.75	44½	169½
4 " 1939	44.87½	36.40	42.82½	3.73	44½	169
6 " 1939	44.92½	36.42½	42.82½	3.75	44½	168½
Laagste d.w ¹)	44.77½	36.30	42.70	3.70	43½	167½
Hoogste d.w ¹)	44.97½	36.50	42.90	3.80	44½	170½
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95½	2.1878

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave.

In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
31 Oct. 1939	3,99½	2,26½	40,25	53,10
1 Nov. 1939	3,99½	2,27	40,25	53,10
2 " 1939	3,99½	2,27	40,25	53,10½
3 " 1939	3,99½	2,26½	40,25	53,10½
4 " 1939	3,97	2,25½	40,10	53,10
6 " 1939	4,01½	2,27½	40,10	53,09
7 Nov. 1938	4,76½	2,66½	40,06	54,38½
Muntpariteit	4,86	3,90%	23,81½	40½

1) Zie blz. 833 van dit nummer	GERST 59/60 kg Marokko ¹⁾ loco Rotterdam per 2000 kg.		MAIS Rotterdam per 2000 kg.				ROGGE Bahia Blanca ¹⁾ loco Rotterdam per 100 kg.		TARWE Rotterdam per 100 kg.				BURMA RIJST Loonzein per cwt. f.o.b. Rangoon/Bassein Herl. Ncd.Ct. Not.		BOTER per kg.		KAAS Edammer Alkmaar Fabr. kaas gang exp. p. 50 kg ¹⁾		EIEN (grote) Gem. not. Eiernij Roermond p. 100 st.				
	f	%	Termijn- noteer. op 1 of 2 mnd.		f	%	f	%	Termijn- noteer. op 1 of 2 mnd.		f	%	sh.	f	%	f	%	f	%	f	%		
			La Plata ¹⁾	La Plata ¹⁾					La Plata ¹⁾	La Plata ¹⁾												La Plata ¹⁾	La Plata ¹⁾
1927	237, —	110,2	171,50	89,3	176, —	87,1	12,47 ⁵	102,5	13,82 ⁵	110,1	14,75	109,3	6,83	104,5	11/31/4	2,03	98,4	—	—	43,30	95,0	7,96	99,3
1928	228,50	106,2	208,50	108,6	226, —	111,9	13,15	108,1	12,57 ⁵	100,1	13,47 ⁵	99,9	6,43	98,4	10/7/3/4	2,11	102,3	—	—	48,05	105,4	7,99	99,6
1929	179,75	83,6	196, —	102,1	204, —	101,0	10,87 ⁵	89,4	11,27 ⁵	89,8	12,25	90,8	6,34	97,0	10/6	2,05	99,4	—	—	45,40	99,6	8,11	101,1
1930	111,75	52,0	118,50	61,7	136,75	67,7	6,22 ⁵	51,2	8,27 ⁵	65,9	9,67 ⁵	71,7	5,09	77,9	8/5	1,66	80,5	—	—	38,45	84,4	6,72	83,8
1931	107,25	49,9	78,25	40,8	84,50	41,8	4,55	37,4	4,65	37,0	5,55	41,1	3,09	47,3	5/6	1,34	64,9	—	—	31,30	68,7	5,35	66,7
1932	100,75	46,8	72, —	37,5	77,25	38,2	4,62 ⁵	38,0	4,70	37,4	5,22 ⁵	38,7	2,59	39,6	5/11/2	0,94	45,6	—	—	22,70	49,8	4,14	51,6
1933	70, —	32,5	60,75	31,6	68,50	33,9	3,55	29,3	3,75	29,9	5,02 ⁵	37,2	1,84	28,2	4/5/1/2	0,61	29,6	0,96	—	20,20	44,3	3,71	46,3
1934	75,75	35,2	64,75	33,7	70,75	35,0	3,32 ⁵	27,3	3,25	25,9	3,67 ⁵	27,3	1,74	26,6	4/7/3/4	0,45	21,8	—	—	18,70	41,0	3,45	43,0
1935	68, —	31,6	56, —	29,2	61,25	30,3	3,07 ⁵	25,3	3,87 ⁵	30,9	4,12 ⁵	30,6	2,07	31,7	5/8/1/2	0,49	23,7	0,99	—	14,85	32,6	3,20	39,9
1936	86, —	40,0	74,50	38,8	74, —	36,6	4,27 ⁵	35,1	5,75	45,8	6,27 ⁵	46,5	2,19	33,5	5/7/1/2	0,58	28,1	0,88 ⁵	—	17,55	38,5	3,50	43,6
1937	137,75	64,0	105,75	55,1	111, —	55,0	8,95	73,6	8,02 ⁵	63,9	8,92 ⁵	66,2	2,70	41,3	6/-	0,78	37,9	0,67	—	19,75	43,3	3,96	49,4
1938	103,00	47,9	100,50	52,3	106,50	49,9	5,72 ⁵	47,1	5,40	43,0	6,20	46,0	2,48	38,0	5/7	0,80	38,8	0,58	—	21,27 ⁵	46,7	3,98	49,6
Dec. 1938	91, —	42,3	97,25	50,7	106,75	50,1	4,42 ⁵	36,4	3,52 ⁵	28,1	3,75	27,8	2,05	31,4	4/9/1/4	0,83	40,3	0,70	—	20,60	45,2	4,73	59,0
Jan. 1939	88, —	40,9	96,75	50,4	106,25	49,8	4,30	35,3	3,75	29,9	3,85	28,5	2,12	32,5	4/11/1/4	0,84	40,8	0,62 ⁵	—	20,07 ⁵	44,0	4,29	53,5
Febr.	84,50	39,3	89, —	46,4	97,75	45,8	4,22 ⁵	34,7	3,50	27,9	3,67 ⁵	27,2	2,27	34,8	5/2/1/4	0,86	41,7	0,60	—	19,95	43,8	3,41	42,5
Maart	89,75	41,7	89,25	46,5	98,25	46,1	4,22 ⁵	34,7	3,57 ⁵	28,5	3,62 ⁵	26,9	2,42	37,1	5/5/1/4	0,80	38,8	0,60	—	18,15	39,8	3,50	43,6
April	93, —	43,2	90,75	47,3	101,25	47,5	4,25	34,9	3,57 ⁵	28,5	3,82 ⁵	28,4	2,57	39,4	5/9/1/4	0,75	36,4	0,55	—	16,57 ⁵	36,4	3,55	44,3
Mei	91, —	42,3	89,75	46,7	100,50	47,2	4,10	33,7	3,92 ⁵	31,2	3,95	29,3	2,65	40,6	6/1	0,69	33,5	0,55	—	17,45	38,3	3,40	42,4
Juni	90,75	42,2	90,50	47,1	97,25	45,6	3,90	32,1	3,47 ⁵	27,7	3,82 ⁵	28,4	2,62	40,1	5/11/1/2	0,75	36,4	0,60	—	17,10	37,5	3,45	43,0
Juli	87, —	40,5	83,25	43,4	91,25	42,8	3,87 ⁵	31,9	3,35	26,7	3,45	25,6	2,54	38,9	5/9/1/2	0,76	36,9	0,54	—	16,55	36,3	3,49	43,5
Aug.	85,75	39,9	82,75	43,1	87,50	41,0	4,45	36,6	3,27 ⁵	26,1	3,50	25,9	2,57	39,4	5/10/1/4	0,72	35,0	0,55	—	15,95	35,0	4,04	50,4
Sept.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,73	35,4	0,59	—	23,15	50,8	4,06	50,6
Oct.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,80	38,8	0,72 ⁵	—	25,95	56,9	4,88	60,8
26 Sept.-3 Oct.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,80	38,8	0,65	—	30,50	66,9	4,70	58,6
3-10 Oct. '39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,80	38,8	0,65	—	30,25	66,4	4,85	60,5
10-17 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,80	38,8	0,65	—	27, —	59,2	4,50	56,1
17-24 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,80	38,8	0,80	—	23,50	51,6	4,90	61,1
24-31 Oct.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,80	38,8	0,80	—	23, —	50,5	5,45	68,0
31 Oct.-7 Nov.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,80	38,8	0,80	—	22, —	48,3	5,90	73,6

*) In verband met den internationalen toestand geen notering, waardoor ook het berekenen der indexcijfers achterwege moet blijven.

	JUTE „First Marks” c.i.f. Londen per Eng. ton			KATOEN				AUSTRALISCHE WOL in olie gekamd; loco Bradford per lb.						JAPAN. ZIJDE 13 14 Dernier wit Gr. D. te New York per lb.			RUBBER Stand. Ribbed Smoked Sheets loco Londen p. lb.				
	Herl. Ncd.Ct.	Not.	Not.	Middling Upland loco New York per lb.		Super Fine C.P. Oomra Liverpool per lb.		Crossbred Colonial Carded 50's Av.			Merino 64's Av.			Herl. Ncd.Ct.	Not.	Not.	Herl. Ncd.Ct.	Not.	Not.		
				f	%	cts.	%	cts.	%	cts.	%	cts.	%							cts.	%
1927	442,38	103,4	36,10/-	43,8	93,1	17,60	36,7	102,1	7,27	133,8	96,8	26,50	244,9	104,8	48,50	13,55	105,8	5,44	93	140,2	18,50
1928	445,89	104,2	36,16/11	49,8	105,8	20, —	37,9	105,5	7,51	153,8	111,2	30,50	259,7	111,1	51,50	12,60	98,4	5,07	54	81,4	10,75
1929	395,49	92,4	32,14/3	47,6	101,1	19,10	33,2	92,4	6,59	127,2	92,0	25,25	196,5	84,1	39, —	12,28	99,9	4,93	52	78,4	10,25
1930	257,97	60,3	21,6/9	33,6	71,4	13,50	19,7	54,8	3,92	81,9	59,2	16,25	134,8	57,7	26,75	8,50	66,4	3,42	30	45,2	5,87 ⁵
1931	192,15	44,0	17,1/7	21,1	44,8	8,50	20,1	55,9	4,28	60,9	44,0	13, —	109,0	46,6	23,25	5,97	46,6	2,40	15	22,6	3,12 ⁵
1932	146,86	34,3	16,18/-	15,9	33,8	6,40	19,5	54,3	5,39	42,5	30,7	11,75	79,7	34,1	22, —	3,87	30,2	1,56	12	18,1	3,37 ⁵
1933	128,63	30,1	15,12/2	17,4	37,0	8,70	16,8	46,8	4,91	48,9	35,4	14,25	96,9	41,5	28,25	3,21	25,1	1,61	11	16,6	3,25
1934	115,85	27,1	15,9/9	18,3	38,9	12,30	13,6	37,8	4,37	51,4	37,2	16,50	95,8	41,0	30,75	1,92	15,0	1,29	19	28,6	6,25
1935	134,52	31,4	18,11/8	17,6	37,4	11,90	17,7	49,3	5,87	42,2	30,5	14, —	84,5	36,2	28, —	2,41	18,8	1,63	18	27,1	6, —
1936	142,61	33,3	18,6/8	19,0	40,4	12,10	18,2	50,7	5,60	54,3	39,3	16,75	108,6	46,5	33,50	2,71	21,2	1,73	25	37,7	7,75
1937	183,46	42,9	20,8/4	20,8	44,2	11,44	20,0	55,7	5,34	89,0	64,4	23,75	132,7	56,8	35,50	3,30	25,8	1,86 ⁵	36	54,3	9,50
1938	165,24	38,6	18,15/3	15,7	33,3	8,64	15,1	42,0	4,08	61,9	44,8	16,75	96,1	41,1	26, —	2,99	23,3	1,64	27	40,7	7,25
Dec. 1938	163,83	38,3	19,1/6	15,9	33,8	8,62	14,4	40,1	4,03	59,3	42,9	16,50	89,5	38,3	25, —	3,22	25,1	1,75	29	43,7	8,12 ⁵
Jan. 1939	178,37	41,7	20,15/-	16,5	35,0	8,91	14,8	41,2	4,14	58,5	42,3	16,25	89,2	38,2	25, —	3,37	26,3	1,83	29	43,7	8, —
Febr.	203,23	47,5	23,5/8	16,8	35,7	8,99	14,7	40,9	4,05	58,6	42,4	16, —	90,1	38,6	24,75	3,80	29,7	2,03	29	43,7	8, —
Maart	208,49	48,7	23,12/6	17,1	36,3	9,06	15,2	42,3	4,13	59,8	43,2	16,25	90,8	38,9	24,75	4,07	31,8	2,16	30	45,2	8,25
April	236,15	55,2	26,16/3	16,7	35,5	8,86	15,2	42,3	4,15	59,9	43,3	16,25	89,2	38,2	24,25	4,38	34,2	2,32	29	43,7	8, —
Mei	249,48	58,3	28,11/3</																		

	GE-SLACHTE RUNDEREN (versch) per 100 kg Rotterdam		GE-SLACHTE VARKENS (versch) per 100 kg Rotterdam		DEENSCH BACON middelhew. No. 1 Londen per cwt.			BEVROREN ARG. RUND-VLEESCH Londen per 8 lbs.			CACAO G.F. Accra per 50 kg c.i.f. Nederland ¹⁾				KOFFIE Loco R'dam/A'dam per 1/2 kg.		SUIKER Witte krist-suiker loco Rotterdam/A'dam per 100 kg.	THEE N.-Ind. thee-veiling A'dam Gem. Java- en Sumatrathee per 1/2 kg.	Indexcijfer voedings- en genot-middelen			
	f	%	f	%	f	%	sh.	f	%	sh.	f	%	sh.	cts.	%	cts.	%	cts.		%		
1927	—	—	—	—	65,15	97,8	107/6	2,73	92,2	4/6	41,21	119,4	68/-	46,87 ⁵	95,5	54,10	91,4	19,12 ⁵	119,6	82,75	109,2	102,8
1928	93,—	98,2	77,50	90,4	66,80	100,3	110/5	3,03	102,4	5/-	34,64	100,4	57/3	49,62 ⁵	101,1	63,48	107,3	15,85	99,1	75,25	99,3	102,7
1929	96,40	101,8	93,12 ⁵	109,2	67,81	101,8	112/2	3,12	105,4	5/2	27,70	80,2	45/10	50,75	103,4	59,90	101,2	13,—	81,3	69,25	91,4	94,5
1930	108,—	114,0	72,90	85,5	57,19	85,9	94/7	2,97	100,3	4/11	21,04	61,0	34/11	32	65,2	38,10	64,4	9,60	60,0	60,75	80,2	72,1
1931	88,—	92,9	48,—	56,3	35,72	53,6	63/6	2,44	82,4	4/4	13,84	40,1	24/7	25	50,9	27,10	45,8	8,—	50,0	42,50	56,1	52,9
1932	61,—	64,4	37,50	44,0	25,46	38,2	58/7	1,70	57,4	3/11	11,77	34,1	21/1	24	48,9	30,04	50,8	6,32 ⁵	39,6	28,25	37,3	43,1
1933	52,—	54,9	49,50	58,0	30,74	46,2	74/7	1,54	52,0	3/9	9,30	26,9	22/7	21,10	43,0	22,83	38,6	5,32 ⁵	34,5	32,75	43,2	36,7
1934	61,50	64,9	46,65	54,7	32,94	49,5	88/1	1,42	48,0	3/9 1/2	8,15	23,6	21/10	16,80	34,2	18,40	31,1	4,07 ⁵	25,5	40	52,8	34,6
1935	48,12 ⁵	50,8	51,62 ⁵	60,5	32,—	48,1	88/5	1,19	40,2	3/9 1/2	8,15	23,6	22/6	14,10	28,7	15,21	25,7	3,85	24,1	34,50	45,5	32,3
1936	53,42 ⁵	56,4	48,60	57,0	36,37	54,6	93/6	1,48	50,0	3/9 1/2	12,05	34,9	30/4	13,62 ⁵	27,8	16,87 ⁵	28,5	4,02 ⁵	25,2	40	52,8	39,3
1937	71,27 ⁵	75,3	61,85	72,5	42,27	63,5	94/1	1,90	64,2	4/3	17,35	50,3	38/8	16,62 ⁵	33,9	22,37 ⁵	37,8	6,22 ⁵	38,9	53,50	70,6	53,8
1938	67,55	71,3	63,62 ⁵	74,6	44,17	66,3	99/5	1,95	65,9	4/4 1/2	10,48	30,4	23/8	13,20	26,9	14,91	25,2	5,20	32,5	51,—	67,3	46,4
Dec. 1938	63,35	66,9	59,75	70,0	41,46	62,3	96/6	1,89	63,9	4/4 1/4	9,03	26,2	21/-	13,50	27,5	15	25,4	5,72 ⁵	35,8	46,50	61,4	43,4
Jan. 1939	63,67 ⁵	67,2	56,87 ⁵	66,7	41,93	63,0	97/6	1,94	65,5	4/6 1/4	8,95	25,9	20/9 1/2	13,20	26,9	15	25,4	5,85	36,6	47,50	62,7	43,3
Febr. "	61,85	65,3	55,95	65,6	43,61	65,5	100/-	1,90	64,2	4/4	9,14	26,5	20/10 1/2	13	26,5	15	25,4	5,77 ⁵	36,1	48,75	64,4	41,7
Maart "	62,47 ⁵	66,0	55,82 ⁵	65,4	44,39	66,7	100/7	1,84	62,2	4/2	9,27	26,9	21/-	13	26,5	15	25,4	6,27 ⁵	39,2	50,50	66,7	42,7
April "	65,32 ⁵	69,0	56,40	66,1	42,08	63,2	95/6	1,75	59,9	3/11 1/2	9,05	26,2	20/6 1/2	13	26,5	15	25,4	7,32 ⁵	45,8	53,50	70,6	42,9
Mei "	67,—	70,7	55,95	65,6	39,28	59,0	90/-	1,85	62,5	4/2 1/4	8,85	25,6	20/3 1/2	13	26,5	15	25,4	8,52 ⁵	53,3	52,25	69,0	43,1
Juni "	65,47 ⁵	69,1	54,70	64,1	40,23	60,4	91/3	1,84	62,2	4/2	8,86	25,7	20/1	12,75	26,0	14,50	24,5	8,07 ⁵	50,5	51,25	67,7	42,7
Juli "	65,25	68,9	59,17 ⁵	69,4	43,05	64,6	98/-	1,96	66,2	4/5 1/2	8,65	25,1	19/8 1/4	12,50	25,5	14	23,7	8,10	50,9	50,—	66,0	42,4
Aug. "	65,30	69,0	60,50	70,9	42,73	64,2	98/10	2,01	67,9	4/8	8,58	24,9	19/9 1/2	12,50	25,5	14	23,7	6,70	41,7	49,50	65,3	42,4
Sept. "	71,85	75,9	68,12 ⁵	79,9	37,65	56,5	100/-	1,87	63,2	5/-	14,58	42,2	—	14,87 ⁵	30,3	16,25	27,5	—	—	52,50	69,3	—
Oct. "	69,80	73,7	62,62 ⁵	89,8	41,21	61,9	109/-	1,89	63,9	5/-	12,72	36,8	—	16,50	33,6	18,—	30,4	—	—	54,25	71,6	—
Sept.-3 Oct.	71,30	75,3	73,—	85,6	37,53	56,4	100/-	1,88	63,5	5/-	—	—	—	16,—	32,6	17,50	29,6	—	—	54,25	71,6	—
3-10 Oct. '39	71,30	75,3	78,—	91,4	37,90	56,9	100/-	1,90	64,2	5/-	14,—	40,6	—	16,50	33,6	18,—	30,4	—	—	54,25	71,6	—
10-17 "	69,30	73,2	76,—	89,1	41,79	62,8	110/-	1,90	64,2	5/-	13,75	39,8	—	16,50	33,6	18,—	30,4	—	—	54,25	71,6	—
17-24 "	69,30	73,2	76,—	89,1	41,44	62,2	110/-	1,88	63,5	5/-	12,13	35,1	—	16,50	33,6	18,—	30,4	—	—	54,25	71,6	—
24-31 Oct. '39	69,30	73,2	76,50	89,7	41,61	62,5	110/-	1,89	63,9	5/-	11,—	31,9	—	17,—	34,6	18,50	31,3	—	—	54,25	71,6	—
1 Oct.-7 Nov.	69,30	73,2	76,—	89,1	43,29	65,0	115/-	1,88	63,5	5/-	11,50	33,3	—	17,—	34,6	18,50	31,3	—	—	57,—	75,2	—

	GRENHOUT Zweedsch ongesort. 2 1/2 x 7 per standaard ex opslagpl. Londen		VURENHOUT basis 7" f.o.b. Zweden/Finl. per standaard van 4.672 M ³		KOE-HUIDEN Gaaf, open kop 57-61 pond Veiling te Amsterdam		COPRA Ned.-Ind. f. m.s. per 100 kg Amsterdam		GRONDNOTEN Gepelde Coromandel, per longton c.i.f. R'dam/Hamburg		LIJNZAAD La Plata loco Rotterdam per 1000 kg. ¹⁾		GOUD cash Londen per ounce fine		Indexcijfer agrarische grondstoffen	Algemeen Indexcijfer	Indexcijfer uitvoer-producten
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%			
1927	230,28	100,1	19,—	100,0	40,43	100,9	32,62 ⁵	106,5	266,03	106,4	2,18/11	185,—	95,0	105,3	104,3	124,1	
1928	229,90	100,0	19,—	100,0	40,43	100,9	31,87 ⁵	104,1	254,10	101,6	21,—/9	185,25	95,1	102,0	100,4	94,6	
1929	229,71	99,9	19,—	100,0	40,43	100,9	27,37 ⁵	89,4	230,16	92,0	19,—/9	214,—	109,9	99,9	95,3	84,5	
1930	218,43	95,0	18,1/2	141,50	32,25	80,5	22,62 ⁵	73,9	175,55	70,2	14,10/4	181,75	93,3	99,9	85/-	60,0	
1931	187,88	81,7	16,14/-	110,75	27,5	68,5	15,37 ⁵	50,2	136,69	54,7	12,2/11	95,50	49,0	92,5	47,6	44,7	
1932	136,14	59,2	15,13/4	69,—	17,15	27,8	13,—	42,4	130,52	52,2	15,—/4	70,—	35,9	99,6	118/-	38,4	
1933	136,48	59,3	16,11/2	73,50	18,65	46,5	13,—	30,1	90,39	36,1	10,19/4	75,50	38,8	99,8	124/7	34,5	
1934	134,02	58,3	17,18/4	76,50	19,07	33,1	6,90	22,5	71,90	28,7	9,12/3	72,75	37,3	99,8	137/8	37,2	
1935	127,91	55,6	17,13/4	59,50	15,40	31,3	9,15	29,9	104,26	41,7	14,8/-	67,25	34,5	100,1	142/2	34,8	
1936	139,98	60,9	17,19/10	78,25	19,07	38,4	11,90	38,9	113,49	45,4	14,11/9	85,—	43,6	106,1	140/4	40,7	
1937	205,35	89,3	22,17/2	132,25	33,35	58,2	15,22 ⁵	49,7	127,81	51,1	14,4/8	110,50	56,8	122,8	140/9	55,9	
1938	189,94	82,6	21,7/2	109,50	27,5	38,4	10,07 ⁵	32,9	92,12	36,8	10,7/3	99,—	50,9	63,30	142/6	44,5	
Dec. 1938	175,—	76,1	20,7/6	108,50	27,5	36,2	9,—	29,4	87,24	34,9	10,2/10	91,25	46,9	63,95	124,3	45,3	
Jan. 1939	174,17	75,7	20,5/-	108,55	27,5	36,2	9,07 ⁵	29,6	88,20	35,3	10,4/9	89,25	45,9	64,20	124,8	45,7	
Febr. "	169,53	73,7	19,8/9	109,80	27,5	36,2	9,40	30,7	90,50	36,2	10,6/11	90,50	46,5	64,90	126,1	46,1	
Maart "	169,89	73,9	19,5/-	116,25	27,5	36,2	9,65	31,5	91,43	36,6	10,7/2	96,25	49,4	65,50	127,3	47,8	
April "	170,19	74,0	19,6/3	117,50	27,5	36,2	9,47 ⁵	30,9	91,89	36,7	10,8/5	94,50	48,5	65,45	127,2	48,8	
Mei "	178,52	77,6	21,—/6	119,50	27,5	36,2	9,85	32,2	101,20	40,5	11,13/9	96,—	49,3	64,85	126,0	49,9	
Juni "	186,26	81,0	21,2/6	126,25	27,5	36,2	9,97 ⁵	32,6	106,46	42,6	12,1/7	99,75	51,2	65,55	127,4	50,0	
Juli "	186,71	81,2	21,5/-	132,50	27,5	36,2	9,02 ⁵	29,5	101,24	40,5	11,10/3	94,—	48,3	65,30	126,9	49,4	
Aug. "	189,28	82,3	21,18/-	132,50	27,5	36,2	8,97 ⁵	29,3	104,26	41,7	11,18/9	94,50	48,5	64,50	125,4	48,4	
Sept. "	186,24	81,0	25,2/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	62,30	121,1	—	
Oct. "	189,98	82,6	25,2/6	135,—	88,4	18,—	—	—	—	—	—	—	—	63,40	123,2	168/-	
Sept.-3 Oct.	188,56	82,0	25,2/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63,25	122,9	168/-	
3-10 Oct. '39	190,45	82,8	25,2/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63,60	123,6	168/-	
10-17 "	190,89	83,0	25,2/6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63,35	123,1	168/-	
17-24 "	189,32	82,3	25,2/6	135,—	88,4	18,—	—	—	—	—	—	—	—	63,45	123,3	168/-	
24-31 Oct. '39	190,07	82,7	25,2/6	135,—	88,4	18,—	—	—	—	—	—	—	—	63,25	122,9	168/-	
1 Oct.-7 Nov.	189,16	82,3	25,2/6	135,—	88,4	18,—	—	—	—	—	—	—	—	62,75	122,0	168/-	

	STEENKOLEN Westf./Holl. bunkerk. ongez. f.o.b. R'dam/A'dam per 1000 kg.		PETROLEUM Mid. Contin. Crude 33 t/m. 33,9 ⁵ B ^e g. te N.-York p. barrel		BENZINE Gulf Exp. 60-62 ⁹ 65 OZ l) per U.S. gallon		KALK-SALPETER franco schip Ned. per 100 kg brutto)		ZWAVELZURE AMMONIAK franco schip Ned. per 100 kg		CEMENT levering bij 50 ton franco voor den wal Rotterdam		STEENEN binnenmuur p. 1000 stuks p. 1000 stuks buitenmuur p. 1000 stuks Rood en Hardgrauw				
--	---	--	---	--	---	--	--	--	--	--	--	--	---	--	--	--	--

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	14 Oct. 1939	21 Oct. 1939	23/23 Oct. '39 Laagste	28 Oct. '39 Hoogste	28 Oct. 1939
Alexandrië..	Piast. p. £	97½	97½	97½	97½	97½
Athene	Dr. p. £	535	535	535	535	535
Bangkok....	Sh. p. tical	—	—	—	—	—
Budapest ..	Pen. p. £	22.—	22.—	22.—	22.—	22.—
Buenos Aires	p. pesop. £	17.15	17.15	16.90	17.40	17.15
Calcutta	Sh. p. rup.	—	—	—	—	—
Hongkong ..	Sh. p. \$	1,3	1/3	1/2½	1/3½	1/3
Istanbul	Piast. p. £	510	510	510	510	510
Kobe	Sh. p. yen	1/2	1/2	1,1½/16	1,2½/16	1/2½/16
Lissabon	Escu. p. £	110	110¼	109½	111	110¼
Montevideo .	d. per £	23	23	22	24	23
Montreal ..	\$ per £	4.45	4.45	4.43	4.47	4.45
Rio d. Janeiro	d. per Mil.	3¼	3¼	3¼	3¼	3¼
Shanghai ..	d. p. \$	4½	4½	4¼	5½	5
Singapore ..	Sh. p. \$	2¼/16	2¼/16	2¼/16	2¼/16	2¼/16
Valparaiso ²)	\$ per £	90	90	90	95	95
Warschau ..	Zl. p. £	—	—	—	—	—

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 15 Nov. 1938 17.13. 2) 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export” noteering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Londen 1) N.York 2)		A'dam 3)		Londen 4)	
31 Oct. 1939..	23¼	34¾	31 Oct. 1939..	—	168/-
1 Nov. 1939..	23¼	34¾	1 Nov. 1939..	—	168/-
2 „ 1939..	23¼	34¾	2 „ 1939..	—	168/-
3 „ 1939..	23¼	34¾	3 „ 1939..	—	168/-
4 „ 1939..	—	—	4 „ 1939..	—	168/-
6 „ 1939..	23¼	36½	6 „ 1939..	—	168/-
7 Nov. 1938..	19½	42¾	7 Nov. 1938..	2070	146/1½
23 Aug. 1939..	18½	37¼	23 Aug. 1939..	2110	148/6½

1) In pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) In gulden per Kg. 1000/1000. 4) In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	23 Oct. 1939	31 Oct. 1939
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 132.041,67	f 100.101,88
Voorschotten op ult. September 1939 a/d. gemeent. verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië	82.071.497,34	82.748.182,98
Idem aan Suriname	11.178.726,75	11.178.990,95
Kasvord. weg. creditverstr. a/h. buitenl. Daggeldleeningen tegen onderpand ..	89.917.193,90	89.546.108,99
Saldo der postrek. v. Rijkscomptabelen Vord. op het Alg. Burg. Pensioenf. 1) ..	59.897.439,05	54.237.711,49
Vord. op andere Staatsbedrijven 1)	14.658.689,80	15.989.577,81
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt ..	f 9.423.230,14	f 15.000.000,—
Voorschot door de Ned. Bank in rekening-courant verstrekt	—	4.298.284,90
Schatkistbiljetten in omloop	108.983.000,—	108.983.000,—
Schatkistpromessen in omloop	219.500.000,—	231.800.000,—
Zilverbons in omloop	1.068.005,50	1.067.896,—
Daggeldleeningen	5.000.000,—	5.000.000,—
Schuld op ultimo September 1939 a/d. gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting ..	10.845.692,—	10.845.692,—
Schuld aan Curaçao 1)	1.798.552,52	1.769.281,70
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenf. 1) ..	1.555.714,41	1.550.638,68
Id. a. h. Staatsbedr. der P. T. en T. 1) ..	189.741.613,35	193.169.214,29
Id. aan andere Staatsbedrijven 1)	18.514.861,—	20.014.861,—
Id. aan diverse instellingen 1)	342.712.362,73	343.440.463,78
1) In rekg.-crt. met 's Rijks Schatkist.		

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

	28 Oct. 1939	4 Nov. 1939
Vorderingen:		
Saldo Javasche Bank	—	—
Saldo b. d. Postchèque- en Girodienst	f 770.000,—	f 197.000,—
Verplichtingen:		
Voorschot 's Rijks kas e.a. Rijksinstell. ..	82.699.000,—	85.928.000,—
Schatkistpromessen in omloop	30.000.000,—	30.000.000,—
Schatkistbiljetten in omloop	—	—
Schuld a. d. Indische Pensioenfonds	20.900.000,—	20.000.000,—
Schuld aan het Ned.-Ind. Muntfonds	2.824.000,—	2.824.000,—
Idem aan de Ned.-Ind. Postspaarbank	31.000,—	18.000,—
Belegde kasmiddelen Zelfbesturen	995.000,—	995.000,—
Voorschot van de Javasche Bank	3.287.000,—	6.297.000,—

CURAÇAOISCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden gulden.						
Data	Metaal	Circulatie	Voor-schotten aan de kolonie	Dis-conto's	Diverse reke-ningen 1)	Diverse reke-ningen 2)
1 Septemb. 1939	9.826	7.777	280	116	1.739	127
1 Augustus 1939	9.829	7.815	176	118	1.789	141
1 Juli 1939	9.825	7.970	63	121	1.001	134
1 Juni 1939	9.823	7.583	4.458	122	1.464	125
1 Septemb. 1938	8.059	7.647	281	89	1.439	121

1) Sluftp. der activa. 2) Sluftp. der passiva.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 6 November 1939.

Activa.			
Binnenl. Wis-sels, Prom., enz. in disc.	Hfdbk. f 14.097.824,60 Bijbnk. „ 1.206.958,96 Ag.sch. „ 2.556.828,24	f	17.861.611,80
Papier o. h. Buitenl.	f 1.575.000,—		
Af: Verkocht maar voor debk. nog niet afgel. „	—		1.575.000,—
Beleeningen	Hfdbk. f 171.452.625,65 1) incl. vrsch. Bijbnk. „ 3.110.743,01 in rek.-crt. Ag.sch. „ 38.857.940,46 op onderp. f 213.421.309,12		
Op Effecten enz. ..	f 211.705.784,80 1)		
Op Goederen en Ceel. „	1.715.524,32		213.421.309,12 1)
Voorschotten a. h. Rijk	—		781.697,31
Munt, Goud	f 105.497.605,—		
Muntmat., Goud ..	998.139.102,20		
	f 1.103.636.707,20		
Munt, Zilver, enz. „	11.751.293,40		
Muntmat., Zilver. „	—		1.115.388.000,60
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	—		43.832.375,90
Gebouwen en Meub. der Bank	—		4.580.000,—
Diverse rekeningen	—		30.178.429,36
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221) ..	—		7.629.955,16
		f	1.435.248.379,25
Passiva.			
Kapitaal	f 20.000.000,—		
Reservefonds	4.277.243,54		
Bijzondere reserve	7.756.940,37		
Pensioenfonds	11.964.190,91		
Bankbiljetten in omloop	1.114.472.460,—		
Bankassignatiën in omloop	110.522,22		
Rek.-Cour. { Het Rijk f — saldo's: { Anderen „ 272.004.632,96			272.004.632,96
Diverse rekeningen	—		4.662.389,25
		f	1.435.248.379,25
Beschikbaar metaalsaldo	f 560.720.252,38		
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is ..	—		1.401.800.630,—
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	—		—

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
	Munt	Muntmat.				
6 Nov. '39	105498	998.139	1.114.472	272.115	560.720	80
30 Oct. '39	105498	1.002.337	1.125.666	316.230	542.846	78
21 Aug. '39	105958	1.023.467	1.011.582	401.626	590.049	79,9
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Belee-ningen	Papier op het buitenl.	Diverse reke-ningen 1)	
6 Nov. 1939	17.862	—	213.421	1.575	30.178	
30 Oct. 1939	42.786	9.000	225.072	1.575	30.277	
21 Aug. 1939	21.297	—	214.812	1.575	11.581	

1) Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. metaal-saldo
4 Nov. '39 2)	145.480	—	199.150	88.030	30.608
28 Oct. '39 2)	145.250	—	196.740	84.530	36.742
9 Sept. '39	128.676	19.351	202.380	73.297	37.756
2 „ '39	128.676	19.795	195.621	75.968	39.836
19 Aug. '39	128.676	19.235	198.914	72.384	39.392
Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Dis-conto's	Belee-ningen	Diverse reke-ningen 1)	Dek-kings-percentage
4 Nov. '39 2)	16.890	—	82.260	55.860	51
28 Oct. '39 2)	12.730	—	80.940	55.610	52
9 Sept. 1939	8.980	13.991	54.439	50.598	54
2 „ 1939	7.542	13.727	55.661	48.228	55
19 Aug. 1939	9.300	13.890	48.920	519.42	55

1) Sluftp. activa. 2) Cijfers telegrafisch ontvangen.